

Suomalainen mies ei puhu eikä pussaa.

Saksalaisen ja suomalaisen vanhemmuusoppaan
vertaileva tutkimus

Maria Sandberg

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Marraskuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos, kieliasiantuntijuuden tutkinto-ohjelma / Humanistinen tiedekunta
SANDBERG, MARIA: *Suomalainen mies ei puhu eikä pussaa*. Saksalaisen ja suomalaisen vanhemmuusoppaan vertaileva tutkimus

Pro gradu -tutkielma, 42 s.

Suomen kieli

Marraskuu 2024

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää sitä, millaisia mielikuvia suomalaisissa äitiys- ja lastenneuvoloissa jaettu sekä Saksassa julkaistu, lasta odottaville perheille tarkoitettu materiaali luo naisten ja miesten roolissa perheessä. Tutkimuksessa on haluttu verrata suomalaisesta materiaalista saatuja tuloksia saksankieliseen vastaavaan materiaaliin. Tutkimuksen aineistona ovat toimineet suomalaisessa äitiys- ja lastenneuvolassa jaettu Vauvan odotus -kirja sekä saksankielinen vastaava materiaali internetsivustolta familie.de.

Tutkimuksen teoreettinen osuus perustuu kielen käytön, diskurssin ja diskurssianalyysin tutkimiseen. Teoriaosuudessa on perehdytty syvällisemmin kriittiseen diskurssianalyysiin, joka on toiminut tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä. Lisäksi teoriaosuudessa perehdytään siihen, mitä tarkoittavat äitiys ja isyys, sekä siihen, mikä on näiden roolien historiallinen tausta. Samassa yhteydessä luodaan pikainen katsaus myös siihen, miten roolit ovat muuttuneet historiasta nykypäivään tultaessa. Koska tutkimus perustuu kahden kielen vertailuun, perehdytään teoriaosassa myös hieman siihen, kuinka eri kieliä voidaan verrata toisiinsa.

Tutkimuksessa todetaan, että suomalaisessa ja saksalaisessa vauvaa odottaville perheille tarkoitettussa materiaalissa ei ole juurikaan eroja. Molemmilla kielillä on selkeästi havaittavissa, että tulevalle äidille ja tulevalle isälle – tai saksankielisessä materiaalissa myös äidin ei-miessukupuolta edustavalle kumppanille – suunnatussa materiaalissa käytetään erilaista kieltä. Äideille suunnatussa materiaalissa kieltä käytetään luomaan pehmeämpiä mielikuvia vauvaperheen arjesta, kun taas isälle tai äidin kumppanille suunnatussa materiaalissa kerrotaan asioista rationaalisemmasta näkökulmasta. Tuloksista selviää kuitenkin, että naisille ja miehille ei pyritä luomaan erilaisia rooleja tulevassa perhe-elämässä, vaan myös tulevia isiä taikka äidin kumppaneita halutaan kannustaa osallistumaan perhe-elämään yhtä tiiviisti kuin tulevan vauvan äitiäkin.

Asiasanat: äitiys- ja lastenneuvola, vauvan odotus, vauva, isä, äiti, kriittinen diskurssianalyysi

Sisällys

1	Johdanto	2
1.1	Tutkimuksen taustaa	2
1.2	Tutkimuksen tavoite.....	3
1.3	Tutkimuksen rajaus ja tutkimusmenetelmä.....	4
1.4	Aiempi tutkimus.....	5
1.5	Tutkimuksen eteneminen	5
2	Kielen käyttö, diskurssi ja diskurssianalyysi	6
2.1	Kielen konstruktivisuus	6
2.2	Mikä on diskurssi?	8
2.3	Kielen käyttö diskurssianalyysin pohjana	8
2.4	Kriittinen diskurssianalyysi.....	10
2.4.1	Tekstit	11
2.4.2	Diskurssikäytäntö ja sosiokulttuurinen käytäntö	11
2.5	Diskurssianalyysin suhde muihin metodisiin lähestymistapoihin	13
3	Äitiys ja isyys – niiden eroja ja yhtäläisyyksiä	17
3.1	Sukupuolijaon historiallista taustaa	17
3.2	Naisen rooli ja äitiys	19
3.3	Miehen rooli ja isyys.....	19
3.4	Roolien muuttuminen 1960-luvulta lähtien	20
4	Tutkimuksen tulokset	22
4.1	Tutkimusaineisto	22
4.2	Ideationaalinen näkökulma – tekstien luoma kuva maailmasta.....	23
4.3	Interpersoonainen näkökulma – vuorovaikutus kirjoittajan ja lukijan välillä.....	33
5	Lopuksi.....	42
	Lähteet.....	44
	Aineslähteet.....	44
	Muut lähteet	44

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Raskauteen, synnytykseen ja vanhemmuuteen liittyy paljon kysymyksiä. Usein mediassa tuodaan esille esimerkiksi sitä, kuinka lasten saaminen vaikuttaa äidin palkkakehitykseen (ks. esim. Könönen 2020). Toisaalta taas media nostaa esille myös sen, että lasten saaminen ei välttämättä vaikuta äidin urakehitykseen (ks. esim. Pulli 2019). Mediassa on varsinkin viime vuosina tuotu voimakkaasti esille Suomessa valloillaan olevaa ns. vauvakatoa ja siihen mahdollisesti johtaneita syitä (ks. esim. Lapinkangas 2018, Lehtonen 2019). Tämä lapsikadoksikin nimetty ilmiö on herättänyt huolta paitsi tavallisissa suomalaisissa, myös valtion johtavissa päättäjissä (ks. esim. Manninen 2018).

Raskaudesta ja vanhemmuudesta puhutaan avoimesti mediassa. Raskausajasta on mahdollista löytää paljon tietoa (ks. esim. Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2021). Toisaalta taas mediassa tuodaan esiin asioita, joiden saatetaan toivoa kannustavan nuoria aikuisia lasten tekoon (ks. esim. Murtomäki 2016, Hietala 2016). Erilaiset vanhemmuuteen valmentavat oppaat antavat ensisijaisesti tietoa ja neuvoja raskauteen, synnytykseen ja lapsen hoitoon liittyvissä kysymyksissä. Niissä ohjeistetaan myös monissa muissa raskaus- ja imetysaikaan liittyvissä asioissa ja kysymyksissä. Tämän tärkeän tehtävän lisäksi oppaat antavat kuitenkin viitteitä myös ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin asenteista ja arvoista. Yhteiskunnassamme puhutaan lähes jatkuvasti tasa-arvoisuudesta ja siitä, kuinka kaikille tulee antaa samat mahdollisuudet riippumatta taustasta, sukupuolesta tai lähtökohdista. Kuitenkin monissa tilanteissa yhteiskunnassamme elää vielä vahvasti jako erilaisiin ”miesten ja naisten töihin”, ”naisten oikeuksiin” ja ”miesten velvollisuuksiin”. (Ks. esim. Julkunen 2010, Kantola ym. 2012.) Tässä tutkimuksessa haluan tarkastella diskurssianalyttisin keinoin vanhemmuuteen valmentavien oppaiden luomaa kuvaa miesten ja naisten rooleista parisuhteissa, perheissä ja vanhemmuudessa.

Tämä pro gradu -tutkimus on jatkoa kandidaatintutkielmalleni vuodelta 2018. Tutkimuksessani tutkin erään neuvolasta saamani oppaan, *Vauvan odotus* -nimisen kirjaseen, luomaa kuvaa miesten ja naisten roolista niin parisuhteessa, perheessä kuin vanhemmuudessakin. Pienten lasten äitinä tutkimuksen aihe oli itselleni ajankohtainen. Sekä neuvolan jakaman materiaalin että neuvolassa hoitohenkilökunnan kanssa käytyjen keskustelujen kautta minulle oli tullut tunne siitä, että lastenhoidollisissa kysymyksissä naisille ja miehille luodaan erilaisia odotuksia. Jos tämä on tilanne

tasa-arvon mallimaana pidetyssä Suomessa, millainen se on perinteisesti vanhoillisempaan pidetyssä Saksassa?

Odottaessani itse lasta sain lähes jokaisella neuvolakäynnillä mukaani jonkin oppaan, esitteen tai mainosvihkosen. Koska kyseessä ei ollut esikoiseni, olin saanut suuren osan materiaalista luettavakseni jo aiemmin. Myöskään vauvaperheen arki ei pelottanut senkin ollessa jo tuttua, joten katsoin materiaalia ainoastaan selailemalla ja lukemalla kohtia sieltä täältä. Ehkä juuri tämän takia kiinnitinkin huomiota siihen, miten neuvolan jakama materiaali on kirjoitettu. Suomen kielen kandidaatintutkielmani tein neuvolan jakamasta materiaalista ja sen luomista miehen ja naisen rooleja koskevista mielikuvista. Saksan sivuainetutkielman tullessa ajankohtaiseksi heräsi mielenkiintoni siihen, olisiko saksankielisestä materiaalista mahdollista tehdä vastaavanlainen tutkimus. Löydettyäni sopivan materiaalin perehdyin sivuainetutkimukseni (2024) saksalaisessa yhteiskunnassa lasta odottaville perheille suunnatussa materiaalissa luotuihin mielikuviin.

Tässä tutkimuksessa haluan paitsi jatkaa ja syventää kandidaatintutkimukseni aloittamaani tutkimusta, myös perehtyä vastaavanlaiseen saksankieliseen materiaaliin ja vertailla sitä, kuinka paljon suomenkielinen ja saksankielinen materiaali eroavat toisistaan – vai eroavatko ne toisistaan juuri lainkaan.

1.2 Tutkimuksen tavoite

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää vanhemmuuteen valmentavissa oppaissa, esitteissä ja muussa materiaalissa välitettävää kuvaa naisten ja miesten sukupuolirooleista perheen perustamiseen ja lasten kasvatukseen liittyen. Tutkimuksessa perehdyn sekä Suomessa suomen kielellä että Saksassa saksan kielellä julkaistujen oppaiden kieleen ja kielellä luotuihin mielikuviin liittyen esimerkiksi raskausaikaan, synnytykseen ja vanhemmuuteen, mutta myös parisuhteisiin ja perhe-elämään sekä miehen ja naisen rooleihin niin vanhemmuudessa kuin perheessä yleisemminkin. Tutkimuksessa vertailen suomen- ja saksankielisten oppaiden luomia mielikuvia toisiinsa. Tutkimuksen päättökysymys on näin ollen:

1. Millaisia mielikuvia raskaudesta, synnytyksestä ja vauva-arjesta vanhemmuuteen valmentavat oppaat pyrkivät luomaan tuleville vanhemmille?

Tutkimuksessa on pyritty luomaan yleiskatsaus siihen, millaisia keinoja on käytetty erilaisten mielikuvien luomiseen tuleville vanhemmille. Tämän tutkimuskysymyksen avulla pyrin löytämään

ja kartoittamaan niitä kielellisiä keinoja, joilla tuleville vanhemmille luodaan mielikuvia siitä, millaista raskausaika, synnytys ja lapsiperhe-elämä ovat.

Lisäksi haluan tarkastella tutkimuksessa sitä, luodaanko miehille ja naisille erilaisia rooleja perhe-elämässä. Tähän liittyen tutkimuskysymyksenä on:

2. Eroavatko aineiston luomat mielikuvat miehen ja naisen rooleista perhe-elämässä?

Tähän kysymykseen vastaamalla pyrin löytämään vastauksen ensimmäiseksi siihen, luodaanko tuleville vanhemmille erilaisia rooleja oppaiden avulla. Toiseksi haluan tarkastella sitä, millaisia keinoja näiden mahdollisten erilaisten roolien luomiseksi on käytetty.

Tutkimuksessa myös tarkastellaan sitä, millä tavoin suomen- ja saksankieliset oppaat eroavat toisistaan. Tähän liittyen tutkimuskysymys on:

3. Miten Suomessa suomen kielellä julkaistujen oppaiden luomat mielikuvat eroavat Saksassa saksan kielellä julkaistuista oppaista (vai eroavatko ollenkaan)?

Tähän kysymykseen vastaamalla haluan selvittää, onko Suomen ja Saksan välillä eroja siinä, kuinka tuleviin vanhempiin suhtaudutaan ja millaisina heidän roolinsa tulevassa perheessä nähdään ja koetaan.

1.3 Tutkimuksen rajaus ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut tarkastella erilaisia tapoja, joilla pyritään luomaan mielikuvia raskaudesta, synnytyksestä ja lapsiperhe-elämästä. Tutkimus kohdistuu suomenkieliseen raskausviikkoja koskevaan materiaaliin sekä saksankieliseen vastaavaan materiaaliin. Molemmat tutkimuksen kohteena olevat materiaalit ovat olleet saatavilla internetissä.

Tutkimuksen aluksi olen tutustunut lähdekirjallisuuteen koskien sekä diskurssianalyttistä tutkimusta että kielten välistä kontrastiivista tutkimusta. Koska tutkimukseni liittyy olennaisesti naisten ja miesten rooleihin yhteiskunnassa, olen tutustunut myös sukupuolien erilaisiin rooleihin ja tähän liittyvään tutkimukseen.

1.4 Aiempi tutkimus

Täsmälleen vastaavanlaista tutkimusta ei ole selvitykseni perusteella aiemmin tehty. Erilaisista yhteiskunnassamme vallitsevista sukupuolirooleista ja sukupuoliin kohdistuvista odotuksista on tehty vuosien varrella useita tutkimuksia. Viime vuosina erilaisia isyyteen ja siihen kohdistuviin odotuksiin ja kokemuksiin liittyviä tutkimuksia on tehty useita. Tutkimuksia on tehty useilla eri tieteenaloilla, kielitieteen lisäksi muun muassa yhteiskunta- ja kasvatustieteissä. Esimerkiksi Heidi Still (2015) on tutkinut isyysdiskursseja suomalaisissa perhelehdissä kasvatustieteen näkökulmasta. Yhteiskuntatieteiden perspektiivistä isyyden diskursiivista rakentumista on tutkinut viime vuosina muun muassa Tuija Hyytiäinen (2014). Turun yliopistossa Pilvi Mattila (2012) on käsitellyt suomen kielen kandidaatintutkielmassaan vauva-aiheisen aikakauslehden luomaa isäkuva diskurssianalyysin näkökulmasta. Jyväskylän yliopistossa Anna-Maija Lehmusvirta (2019) on tutkinut kotiäitiyttä ja siihen suhtautumista niin saksalaisessa kuin suomalaisessakin yhteiskunnassa. Saksassa on puolestaan tutkittu esimerkiksi miesten ja naisten välisen tasa-arvon edistämistä työelämässä (Tina Hudax, 2018) sekä naisten esiintymistä johtotehtävissä miesvaltaisilla aloilla (Mathias Kittner, 2014).

1.5 Tutkimuksen eteneminen

Tutkielman luvussa 2 kerron taustateoriaa diskurssianalyysistä. Luvussa 3 puolestaan luon lyhyen katsauksen miehen ja naisen rooleihin yhteiskunnassa. Luvussa 4 esittelen tutkimukseni tulokset. Luvun alussa esittelen lyhyesti tutkimukseni aineistoa. Luvun lopuksi esittelen tutkimukseni tulokset. Tutkielmani luvussa 5 kerron lyhyesti tekemästäni tutkimuksesta ja siitä saamistani tuloksista. Luvussa 5 kerron myös mahdollisista muista tutkimusaiheista, joita tutkimukseni pohjalta herää.

2 Kielen käyttö, diskurssi ja diskurssianalyysi

Jokisen ym. (1993, 9) mukaan kielen käyttöä on mahdollista tarkastella kahdesta eri näkökulmasta. Mikäli kielen käyttöä tarkastellaan todellisuuden kuvana eli realistisesta näkökulmasta, tukeudutaan oletukseen kielen käytön toimimisesta välineenä saada tietoa olemassa olevista faktoista. Mikäli kielen käyttöä puolestaan tarkastellaan todellisuuden rakentamisen eli sosiaalisen konstruktioismin näkökulmasta, on kielen käyttö osa todellisuutta. (Jokinen ym. 1993, 9.)

Tässä luvussa tarkastelen lähemmin, mitä tarkoittaa kielen konstruktivisuus. Perehdyn myös paremmin diskurssin käsitteeseen sekä kielen käyttöön diskurssianalyysin pohjana. Alaluvussa 2.4 perehdyn tarkemmin kriittiseen diskurssianalyysiin.

2.1 Kielen konstruktivisuus

Kielen ja sen käytön tarkasteleminen sosiaalisena toimintana perustuu sosiaaliseen konstruktivismiin. Sosiaalinen konstruktivismi tarkoittaa tutkimusta, jossa tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Diskurssianalyysia on Pällin ja Lillqvistin (2020, 381) hyvin vaikea nähdä ainoastaan kielitieteellisenä metodina, sillä diskurssianalyttisen metodiikan kehitykseen vaikutti voimakkaasti 1970- ja 1980-lukujen yhteiskuntatieteissä vallalla ollut niin kutsuttu kielellinen käänne. Kielelliseksi käänneeksi on nimitetty sosiaalisen konstruktivismiin vahvistumista ennen kaikkea yhteiskunnallisessa, mutta myös humanistisessa tutkimuksessa. Tämän kehityksen myötä sosiaalisen konstruktivismiin piirissä kvalitatiiviset eli laadulliset, kieleen ja muihin merkkijärjestelmiin perustuvat tutkimusotteet saivat tilaa kvantitatiivisilta ja kokeellisilta tutkimusotteilta näiden vähentyessä. Myös diskurssintutkimuksen laajentuminen alkoi tästä käänneestä. Vaikka diskurssianalyysi on myös nykypäivänä aina joltain osin laadullista, on Pällin ja Lillqvistin mukaan nykyään suhteellisen yleistä yhdistää analyysimenetelmään myös määrällisiä korpustyökaluja siten, että ne edelleen palvelevat diskurssianalyysin tavoitteita. Korpuksia hyödyntävä diskurssintutkimusta kutsutaan korpusavusteiseksi diskurssianalyysiksi. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 12; Pälli & Lillqvist 2020, 381–382, 387.)

Diskurssianalyysi on Pällin ja Lillqvistin mukaan on varsin vakiintunut tutkimusmenetelmä useilla tieteenaloilla. Tutkimuksessa on olennaista käsitys siitä, että tulkinnan kohteena on todellinen kielenkäyttö, ja siitä, että kielenkäytön nähdään sekä heijastavan että rakentavan sosiaalista todellisuutta. Kielen käyttö ei näin ollen ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan se antaa merkityksiä sekä

järjestää, rakentaa, uusii ja muuntaa sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Kieltä käyttäessään sen käyttäjä konstruoi eli merkityksellistää kielenkäytön kohteet. Konstruktiivisuus liittyy läheisesti kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä eli siinä, kuinka merkitykset muodostuvat suhteessa toisiinsa. (Jokinen ym. 1993, 18–19; Pälli & Lillqvist 2020, 375–376.)

Kielitieteellinen diskurssianalyysi on ammentanut paljon teoreettista taustaa yhteiskunnallisesta diskurssianalyysistä. Pällin ja Lillqvistin (2020, 382) mukaan diskurssianalyysin teoriatausta eli sen kielikäsitteitys perustuu suurelta osin yhteiskunnallisen ja sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta käsittelevään tieteenfilosofiaan, jonka yhteiskuntatieteiden piirissä tapahtunut kielellinen käänne toi mukanaan. Tämä teoria tunnetaan sosiaalisena konstruktionismina. Se on oppi todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta, mutta samalla myös kielestä siinä mielessä, että todellisuuden nähdään rakentuvan sosiaalisesti kielen avulla. Kieltä tai kielen käyttöä ei oleteta todellisuuden kuvaksi eli ajatus konstruktiivisista merkityssysteemeistä sisältää idean heijastamattomuudesta. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tutkija olisi kiinnostunut ympäröivän yhteiskunnan tapahtumista, vaan tarkoituksena on tehdä todellisuuden rakentumisesta ja sen yhä jatkuvasta rakentamisesta turhan yksinkertaistavien kuvausten tilalle selitysvoimaisempia kuvauksia. Vaikka kieltä ei tulkita todellisuuden ”luonnolliseksi” kuvaksi, ei diskurssianalyysissä kuitenkaan pyritä erottamaan kielen käyttöä todellisesta maailmasta, vaan kielen käyttöä ja ympäröivää maailmaa pidetään erottamattomasti yhteen kietoutuneina. Kielen merkityssysteemit rakentuvat osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä. Sosiaalinen konstruktionismi on nykyisin yleisesti hyväksytty diskurssianalyysin lähtökohdaksi paitsi yhteiskuntatieteellisesti, mutta myös kielitieteellisesti painottuneissa suuntauksissa. (Jokinen ym. 1993, 20–21; Pälli & Lillqvist 2020 381–382.)

Eri tieteenaloilla – pääasiassa kieli-, kirjallisuus- ja viestintätieteissä – tapahtuvaa diskurssianalyyttistä tutkimusta yhdistävä omaan teoriakehitykseen liittyvä näkemys perustuu erilaisiin kielen ja merkityksen dialogisuuden ja kontekstuaalisuuden periaatteisiin. Näitä periaatteita on tuotu esille esimerkiksi bahtinilaisessa dialogismissa sekä sille monissa kohdin sukua olevassa jälkistrukturalismissa. Diskurssianalyysin tutkijat ovat omaksuneet käsityksen moninaisesti hahmottuvasta sosiaalisesta todellisuudesta: useat rinnakkaiset tai keskenään kilpailevat systeemit merkityksellistävät maailmaa sekä sen prosesseja ja suhteita eri tavoin. Erilaisia merkityssysteemeitä on kutsuttu joko diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi. Merkityssysteemit voidaan ymmärtää paitsi sanojen ja lauseiden muodostamiksi systeemeiksi, myös sanattomien tekojen systeemeiksi. Pälli ja Lillqvist (2020, 382) kiteyttävät ajatuksen hyvin toteamalla dialogististen ja jälkistrukturalististen näkökulmien diskurssianalyysiin jättämän jäljen koskevan erityisesti sekä merkitysten dynaamisuuden, vuorovaikutuksellisuuden ja kontekstisidonnaisuuden korostusta että tekijän taikka

puhujan käsitteen haastamista siten, että kieltä ja kielenkäyttöä ei voi yksiselitteisesti yhdistää kieltä käyttävään yksilöön. (Jokinen ym. 1993, 24–27, Pälli & Lillqvist 2020, 382.)

2.2 Mikä on diskurssi?

Diskurssin käsitettä ei voi määrittää yksiselitteisesti. Sari Pietikäinen ja Anne Mäntynen (2009, 24) määrittelevät diskurssin tarkoittavan lausetta suurempia kielenkäytön kokonaisuuksia kontekstissaan. Diskurssi viittaa laajaan käsitteeseen, joka kuvaa koko tutkimusaluetta ja sen lähtökohtia. Puhuttaessa diskursseista monikossa Pietikäinen ja Mäntynen (mts. 51) tarkoittavat sellaisia teoreettis-analyttisiä käsitteitä, joiden avulla on mahdollista tarkastella merkitysten rakentumista.

Norman Fairclough (1997, 31) puolestaan erottaa diskurssi-käsitteestä kaksi eri merkitystä. Hänen mukaansa kielitieteessä on valloillaan näkemys diskurssin ymmärtämisenä sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena. Toisessa merkityksessään diskurssi ymmärretään todellisuuden sosiaalisena konstruktiona eli yhtenä tiedon muotona. Tätä merkitystä käytetään jälkistrukturalistisessa yhteiskuntateoriassa. Fairclough itse kuitenkin liittää esittämänsä merkitykset yhteen ja käyttää diskurssin käsitettä molemmissa esittämässään merkityksissä.

Pälli ja Lillqvist (2020, 375) kertovat diskurssin historiallisen taustan olevan vahvasti lingvistinen; diskurssin analyysi on kohdistunut diskurssin tasolle eli kokonaisuuteen, joka on laajempi kuin vain lause tai virke. Nykyisin diskurssi määritetään kuitenkin yleisesti eri tavalla: yleisellä tasolla diskurssi nähdään sosiaalisen toiminnan ja kielenkäytön yhteen kietoutumisena. (Pälli & Lillqvist 2020, 375.)

2.3 Kielen käyttö diskurssianalyysin pohjana

Diskurssianalyysi voi sanana olla hieman harhaanjohtava, koska sen voi olettaa viittaavan yhdenlaiseen analyysi- ja tutkimusmenetelmään. Näin ei kuitenkaan ole, vaan sen sijaan, että diskurssianalyysi luonnehdittaisiin selkeärajaiseksi tutkimusmenetelmäksi, se tulisi ennemminkin luonnehtia väljäksi teoreettiseksi viitekehyykseksi. (Jokinen ym. 1993, 17.) Diskurssianalyysistä voidaan käyttää myös nimitystä diskurssintutkimus (esim. Pietikäinen & Mäntynen 2009).

Diskurssianalyysi jaetaan tavallisesti strukturaalisiin lähestymistapoihin, jotka tarkastelevat kielen rakennetta, ja funktionaalisiin lähestymistapoihin, jotka tutkivat kielen tehtäviä. Kielen rakennetta

tarkasteltaessa huomio kiinnittyy muun muassa lauserakenteiden muodostumiseen. Kielen tehtävien tarkastelu puolestaan perustuu ajatukseen kielestä sosiaalisena ja diskursiivisena järjestelmänä. Kieli järjestyy tästä näkökulmasta tarkasteltuna paitsi kielioppisääntöjen, myös sosiaalisten normien, arvojen ja sääntöjen mukaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13.)

Diskurssianalyysissa ei kielen käyttäjiä ajatella informantteina, jotka kertovat tutkijoille omat asenteensa ja elämäntilanteensa. Kiinnostus kohdistuu kielen käyttäjien tapaan tehdä asioita ymmärrettäviksi kielenkäytöllään. Näin ollen teoille ja ilmiöille ei kiiruhdeta nimeämään syitä, vaan kielen käyttäjien tavat kuvata ilmiöitä ja nimetä niille syitä otetaan sellaisenaan tutkimuskohteeksi. (Jokinen ym. 1999, 18.)

Yleisesti käytetty tapa kielenkäytön analysointiin on aloittaa arvioimalla sanastoa, jolla jotain kiinnostavaa aihealuetta tarkastellaan aineistossa. Tämä toimii lähtökohtana vaativammalle analysoinnille eli sen tarkastelulle, millaisina kielellisinä tekoina kielenkäyttö toimii. Diskurssianalyysi tarkastelee siis kaikkea kielenkäyttöä tekemisenä. Näin katsottuna ihmisen nähdään olevan aina osallisena muuttamassa tai uusimassa ympäröivää kulttuuria. (Jokinen ym. 1999, 18–19.)

Diskurssianalyysissa tarkastelun kohteena olevia kuvauksia nimitetään usein selonteoiksi (engl. account). Selonteoilla ihmiset pyrkivät tuomaan toisille ihmisille esille itseään ja ympäröivää maailmaa. Selonteot eivät ole riippumattomia ympäröivästä maailmasta, vaan pohjautuvat kielen käyttäjän omiin kokemuksiin ja niihin merkityksiin, joita hän ammentaa maailmasta. Selonteot ovat kuitenkin osallisena sen muotoilemisessa, millaiseksi maailma ymmärretään jatkossa. (Jokinen ym. 1999, 20.)

Kielen käyttöön liittyy aina erilainen sosiaalinen tilanne. Tapahtumatilanne eli konteksti nähdään diskursiiviseen maailmaan kuuluvana ominaisuutena, joka rikastuttaa aineiston analyysia. Kontekstin huomioiminen analyysissa tarkoittaa analysoitavan toiminnan tarkastelua tietyssä ajassa ja paikassa, joihin tulkinta pyritään suhteuttamaan. Myös vuorovaikutusten kululla on keskeinen merkitys kontekstissa. (Jokinen ym. 1999, 29–31.)

Kulttuurisen kontekstin käsite puolestaan tarkoittaa tilannetta, jossa kielen käyttö ulottuu konkreettisen tapahtumatilanteen ulkopuolelle. Tutkijan tulee pyrkiä tunnistamaan aineistosta sellaisia seikkoja, joiden tuntemus edellyttää tutkijan käyttävän tietoisesti tietämystään kulttuurisista tavoista, stereotyyppioista ja yleisestä yhteiskunnallisesta ilmapiiristä. Kulttuurisen kontekstin tasolla analysointia on mahdollista jatkaa myös pohtimalla kielenkäyttäjien mahdollisia vasta-argumentteja, jotka edustavat usein laajalle levinneitä kulttuurisia konventioita. (Jokinen ym. 1993, 32–33.)

2.4 Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi (critical discourse analysis, CDA) on eräs viimeaikaisimmista diskurssianalyysin versioista. Se yhdistää viitekehyksessään sekä kielitieteellisen että yhteiskuntatieteellisen diskurssin tutkimuksen näkemyksiä. Kriittisessä diskurssianalyysissä keskitytään yhteiskunnallisesti merkittäviin ilmiöihin, esimerkiksi ideologioihin ja valtaan, sekä siihen, kuinka nämä ilmiöt synnyttävät ja ylläpitävät epätasa-arvoa (Pälli & Lillqvist 2020, 388). Fairclough'n (1997) mukaan kriittinen diskurssianalyysi tarkoittaa tutkimussuuntausta, jossa huomioidaan sosiaalisten käytäntöjen ja kielenkäyttötapojen sidonnaisuus sellaisiin syy- ja seuraussuhteisiin, joita ei välttämättä normaalioloissa huomata. Kielenkäyttö ymmärretään näin ollen osaksi sosiaalista ja yhteiskunnallista toimintaa. Kielenkäyttö on dialektisessa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Kielenkäytön dialektisuudella tarkoitetaan sitä, että kieli on sekä muovautunut että vaikuttanut yhteiskunnallisesti. Kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee kieltä sekä yhteiskunnallisena tuotoksena että vaikuttajana, mutta myös näiden näkökulmien välistä jännitettä. (Fairclough 1997, 75–76; Pietikäinen 2000, 192.)

Sekä kielitieteellisen diskurssin tutkimuksen että kriittisen diskurssianalyysin mielenkiinnon kohteena on kielenkäyttö (Pietikäinen 2000, 192). Fairclough'n (1997, 78–79) mukaan viestintätilanteessa on kolme eri puolta: teksti, diskurssikäytäntö ja sosiokulttuurinen käytäntö. Tekstit voivat olla joko kirjallisia tai suullisia. Suulliset tekstit voivat olla joko puhuttuja, kuten radiossa, tai samaan aikaan sekä puhuttuja että visuaalisia, kuten televisiossa. Diskurssikäytäntö tarkoittaa tekstin tuotannon ja sen kulutuksen prosesseja. Sosiokulttuurinen käytäntö tarkoittaa sitä kulttuurista ja sosiaalista yhteyttä, jonka osa kyseinen viestintätapahtuma on. Kriittisen diskurssianalyysin tutkimusprosessissa lähdetään usein liikkeelle tietystä yhteiskunnallisesta ongelmasta ja kerätään tätä mahdollisimman hyvin havainnollistavaa aineistoa. Kriittistä diskurssianalyysia kuvaa melko yksityiskohtainen kielellinen analyysi ja sen kautta saadaan tietoa niin kielen merkityspotentialista kuin kielen rakenteista käytössä. Kriittisen diskurssianalyysin pääasialliset tavoitteet ja tutkimuskysymykset liittyvät usein yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ilmiöihin. Kriittisessä diskurssianalyysissä eritellään viestintätilanteen eri puolien keskinäisiä suhteita. (Fairclough 1997, 78–79; Pälli & Lillqvist 2020, 388–389.)

2.4.1 Tekstit

Tekstien analyysiin kuuluu perinteisiä lingvistisiä analyysimuotoja kuten sanaston ja semantiikan analyysi, virkkeiden ja niitä pienempien yksikköjen kieliopillinen analyysi sekä äänteiden ja kirjoitusjärjestelmän analyysi. Tyypillisesti analyysissa on tarkasteltu sanavalintoja, metaforia, prosesseja ja osallistujia. Lisäksi tekstianalyysiin kuuluu myös virkkeiden tasoa laajemmin järjestäytyneen tekstin tarkastelu. Tekstianalyysissa tarkastellaan sekä tekstien merkitystä että niiden muotoa. Analyysissa on tärkeää myös vuorovaikutuksen kontrollointi, argumentaatiostrategiat ja tekstin rakenne. Fairclough'n (1997) mukaan todellisuudessa on vaikea erotella tekstien merkityksen ja niiden muodon analysointia toisistaan. (Fairclough 1997, 79; Pietikäinen 2000, 209.)

Fairclough (1997) kertoo, että jokaisessa tekstissä ja jopa jokaisessa yksittäisessä lauseessa tai virkkeessä on yhtäaikaaisesti kolme funktionaalista pääkategoriaa. Ideationaalisessa funktiossa kielellä ilmaistaan tiettyä sosiaalista käytäntöä, mahdollisesti tietyn ideologian mukaisesti. Kielenkäytön ideationaalisen funktion tarkoitus on tutkia sitä, kuinka tekstit kuvaavat maailmaa. Interpersoonaisessa funktiossa kielellä konstruoidaan tiettyä kirjoittaja- ja lukijaidentiteettiä esimerkiksi sen mukaan, korostuuko identiteetissä status ja rooli vai yksilöllisyys ja persoonallisuus. Interpersoonainen funktio siis tarkastelee kielenkäytön vuorovaikutuksellisuutta. Tekstuaalisessa funktiossa konstruoidaan kirjoittajan ja lukijan välistä suhdetta. Fairclough (1997) kertoo analyysissa olevan tärkeää paitsi tekstin varsinainen sisältö, myös se, mitä tekstistä puuttuu. (Fairclough 1997, 80; Pietikäinen 2000, 210.)

Olen keskittynyt tässä tutkimuksessa analysoimaan tekstejä ideationaalisesta ja interpersoonaisesta näkökulmasta. Ideationaalisuus ilmenee analysoimissani teksteissä esimerkiksi sanavalinnoissa, kun taas interpersoonaisuus näkyy kaikessa kirjoittajan ja lukijan vuorovaikutusta rakentavassa aineksessa.

2.4.2 Diskurssikäytäntö ja sosiokulttuurinen käytäntö

Diskurssikäytännöllä tarkoitetaan tekstin tuottamisen ja vastaanottamisen käytänteitä, joiden ajatellaan olevan sosiaalisia ja kiinnittyneitä siihen taloudelliseen, poliittiseen ja institutionaaliseen ympäristöön, jossa ne tapahtuvat. Diskurssikäytännöistä on Fairclough'n (1997, 81) mukaan mahdollista nimetä erikseen institutionaalisia prosesseja (esimerkiksi vakiintuneet pääkirjoituskäytännöt) ja diskurssiprosesseja (esimerkiksi teksteille tapahtuvat muuntumiset

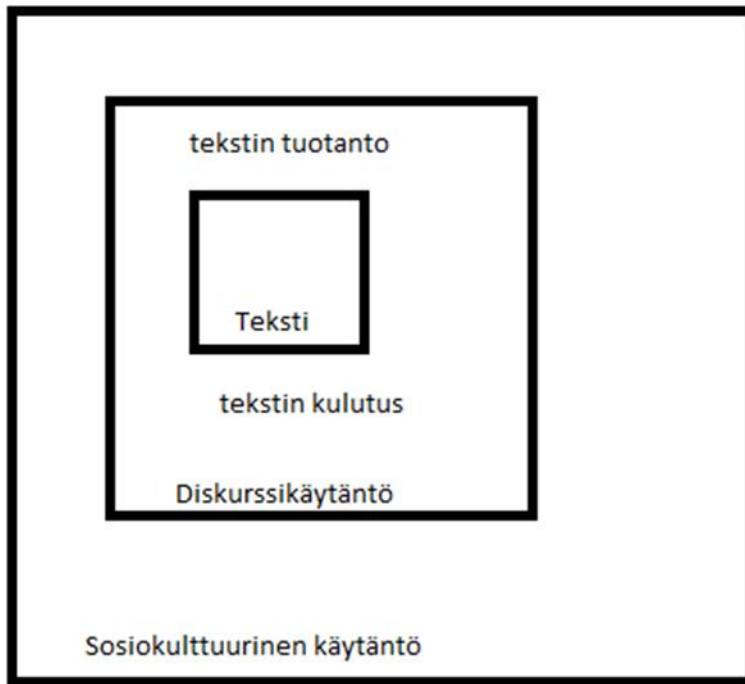
tuotannon ja kulutuksen yhteydessä). Huomio kiinnittyy enemmän näiden institutionaalisten rakenteiden ja diskurssin tuottamisen sekä vastaanottamisen käytänteiden väliseen jännitteeseen eikä niinkään yksilön tapaan tuottaa ja vastaanottaa tekstiä. (Pietikäinen 2000, 210.)

Diskurssikäytännöiden ajatellaan olevan yhteiskunnan ja kielenkäytön välillä toimiva tekstejä välittävä taso, joka pyrkii kattamaan laajoja alueita. Tämän takia sen sisällä on monia eri painopisteitä. Diskurssikäytännöistä on analysoitu esimerkiksi tekstin prosessointia ja vastaanottamista. Diskurssikäytäntöjen analyysin ongelma on niiden laajuus. Tutkimuksessa löytyy monia huomionarvoisia ja tärkeitä näkökulmia, joita kaikkia ei voi tulkita. Tässä ongelmassa auttaa tutkimustehtävän selkeä määrittelyminen. (Pietikäinen 2000, 210–211.)

Pietikäisen (2000, 211) ja Fairclough'n (1997, 85) mukaan tutkittava teksti voidaan nähdä myös osana sosiaalisia käytänteitä. Tarkastelun kohteeksi nousevat tällä tasolla kielen sosiaaliset vaikutukset ja sosiaalisten rakenteiden vaikutus kieleen.

Fairclough'n (1997, 85) mukaan kriittiseen diskurssianalyysiin on mahdollista sisällyttää monia sosiokulttuurisen käytännön näkökohtia. On kuitenkin hyödyllistä jakaa näkökohdat karkeasti kolmeen aspektiin: taloudelliseen, poliittiseen (vallan ja ideologian kysymykset) ja kulttuuriseen (arvon ja identiteetin kysymykset). Pietikäinen (2000, 211) puolestaan nostaa keskiöön kulttuurisen ja poliittisen näkökulman rinnalla myös sosiaaliset rakenteet.

Kielen sosiaalinen teoria korostaa kielen konstruktiivista luonnetta suhteessa erityisesti tiedon ja uskomusten järjestelmiin sekä sosiaalisiin suhteisiin ja identiteetteihin. Kriittinen näkökulma tuo mukanaan tarkasteluun ryhmäperusteisen epätasa-arvoisuuden näkökulman. Tutkimuksessa tarkastellaan tutkittavana olevien ryhmien, yhteiskunnan, ilmiöiden, ryhmien välisten suhteiden tai kollektiivisten identiteettien konstruoimista. Tutkimuksessa tarkastellaan eri näkemysten suhteita toisiinsa ja sitä, mitä näkemysten suhteet kertovat ympäröivästä yhteiskunnasta. (Pietikäinen 2000, 211–212.) Kuvassa 1 on esitetty tiivistettynä diskurssianalyysin analyttinen viitekehys.

Kuva 1. Viestintätilanteen kriittisen diskurssianalyysin viitekehys Fairclough'n mukaan. (Fairclough 1997, 82.)

2.5 Diskurssianalyysin suhde muihin metodisiin lähestymistapoihin

Diskurssianalyysi ei ole selvärajainen. Se, kuten muutkin sitä metodisilta otteiltaan lähellä olevat sukulaistraditiot, on olemassa vain erilaisina konstruktioina eli tulkintoina. (Jokinen ym. 1999, 37.)

Diskurssianalyysi perustuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan asioilla ja esineillä on jokin nimitys tai niitä voi ainakin lähestyä jonkin symbolin tai merkityksen kautta. Asioiden ja esineiden nimeäminen on pitkän historiallisen prosessin tulos, jossa ihmisten välisellä vuorovaikutuksella on ollut keskeinen rooli. (Jokinen ym. 1999, 39.)

Asiat ja ilmiöt saavat nimensä paitsi asioiden erojen, myös kontekstin kautta. Sanan kontekstiin liittyvä merkitys on tulkittavissa vasta, kun sanaa tarkastellaan esittämiskontekstissaan. Kieli ja kielelliset merkitysajat eivät ole todellisuuden kuvia eivätkä riippumattomia ei-lingvivistisestä todellisuudesta. Voidaan ennemminkin sanoa niiden olevan erottamattomia ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Jokinen ym. 1999, 39–40.)

Etnografisessa tutkimuksessa ihmisiä ja heidän tekemisiään tutkitaan luonnollisessa ympäristössä. Tutkijan tulee tavoittaa ymmärrys tutkimuksen kohteena olevien ihmisten elämästä, mikä voi

tapahtua monilla erilaisilla keinoilla. Etnografista tutkimusta tekevää tutkijaa kiinnostavat monet erilaiset seikat, myös sellaiset, jotka monissa muissa tutkimuksissa voivat jäädä vaille huomiota. (Jokinen ym. 1999, 41–42.)

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on paljon samoja mielenkiinnon kohteita kuin etnografiassa. Keskeisin yhtäläisyys on toimijoiden kulttuuristen tulkintaresurssien käytön ja kulttuuristen itsestäänselvyksien tutkimukseen kohdistuva kiinnostus. Sekä diskurssianalyysissä että etnografiassa tulkinta on vahvasti kontekstisidonnaista. Myös todellisuuden tulkinnallista luonnetta korostetaan molemmissa tutkimustavoissa. (Jokinen ym. 1999, 42.)

Ero diskurssianalyysin ja etnografian välillä tulee parhaiten esiin aineistojen hankinnassa ja niiden työstämisessä. Siinä missä etnografiassa aineiston hankkiminen on osa analyysia eikä sitä voida erottaa omaksi prosessikseen, diskurssianalyysissä aineiston kerääminen on helpommin irrotettavissa analyysistä. Diskurssianalyysissä aineistojen ei tarvitse syntyä tutkijan aktiivisen osallistumisen tai läsnäolon kautta. Jokisen (1993, 42) mukaan diskurssianalyysissä ovat tällä hetkellä suosiossa erityisesti sellaiset kulttuuriset aineistot, jotka ovat olemassa tutkijasta riippumatta. Diskurssianalyysi eroaa etnografisesta tutkimuksesta usein myös aineiston laajuuden osalta; etnografisessa tutkimuksessa aineistot ovat usein laajempia. (Jokinen ym. 1999, 42–43.)

Keskusteluanalyysin lähtökohtana on oletus ihmisten välisen vuorovaikutuksen olemisesta perustavanlaatuisesti järjestäytyntä toimintaa. Keskusteluanalyysin aineistona käytetään ääni- ja kuvataallenteita ja niistä mahdollisimman tarkasti tehtyjä transkriptioita. Transkriptioissa pyritään säilyttämään mahdollisimman tarkasti puhutulla kielelle ominaiset piirteet kuten tauot, takelut ja äänen sävyt. Huomio ei kiinnity yksittäisiin lauseisiin tai lausumiin, vaan vuorovaikutukseen. (Jokinen ym. 1999, 43–44.)

Diskurssianalyysia tekevät tutkijat tähyävät enenevässä määrin keskusteluanalyysin suuntaan tutkiessaan kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa kerättyjä aineistoja. Diskurssianalyysia tekevät tutkijat ovat olleet kiinnostuneita keskusteluanalyysistä erityisesti sen piirissä kehitellyn ”analyttisen työkalupakin” vuoksi. Se auttaa erittelemään merkitysten rakentumisen kietoutumista osaksi vuorovaikutuksen kulkua. (Jokinen ym. 1999, 44.)

Diskurssianalyysissä tehty varsinainen analyysi eroaa kuitenkin keskusteluanalyysissä tehdystä analyysistä. Diskurssianalyysi tutkii merkitysten rakentumista vuorovaikutuksessa ja keskusteluanalyysi puolestaan vuorovaikutuksen rakentumista. Diskurssianalyysissä keskitytään analysoimaan vuorovaikutuksessa rakentuvia sanojen tulkintoja eli merkityksiä eikä vuorovaikutuksen organisoitumisen säännönmukaisuuksia. (Jokinen ym. 1999, 45.)

Retoriikka tarkoittaa pelkistetysti yleisön vakuuttamista jonkin argumentin pätevyydestä ja yleisön sitouttamista kyseiseen argumenttiin. Retoriikka on kielenkäytön perustavaa laatua oleva ominaisuus. Se on läsnä kaikessa, sekä puhutussa että kirjoitetussa, kielessä. Retorinen vakuuttaminen ei näin ollen ole petollista tai pinnallista, vaan väistämätön ja järjestelmällinen osa kielenkäyttöä. (Jokinen ym. 1999, 46–47.)

Retoriikan ymmärtämisestä diskurssianalyttikot ovat hakeneet työkaluja erityisesti erilaisten tekstiaineistojen ja puheiden analysointiin. Tarkasteltaessa kielenkäyttöä retorista näkökulmasta kiinnostavaksi nousee argumentatiivisen rakentumisen tarkastelu. Retorisessa tarkastelussa on usein keskiössä erilaisten retoristen keinojen erittely. Diskurssianalyttisiin tutkimuksiin retorinen analyysi soveltuu hyvin, vaikka ne lähestyvätkin asioita hiukan eri painopisteistä. Siinä missä retoriikassa huomio on ennen kaikkea lausumien muotoilussa ja yleisösuhteen tarkastelussa, diskurssianalyysissa kielellisen tuottamisen muodot kytetään selvemmin kulttuuristen merkitysten tuottamisen ja tulkinnan vuorovaikutuksellisten prosessien tarkasteluun. (Jokinen ym. 1999, 47.)

Laajasti ajateltuna semiotiikassa huomion keskipisteessä on todellisuuden symbolinen rakentuminen. Semiotiikkaa kutsutaan myös merkkijärjestelmien tutkimukseksi ja siinä analysoidaan merkkien ja merkkijärjestelmien ominaisuuksia sekä niiden tuottamista ja käyttämistä. Diskurssianalyysin kannalta kiinnostavin semiotiikan osa-alue on lingvistinen semiotiikka, joka on tärkeä osa semiotiikkaa. Lingvistinen semiotiikka pohjautuu Ferdinand de Saussuren yleiseen kielitieteeseen. (Jokinen ym. 1999, 48.)

de Saussuren teoriassa olennaista on tehdä ero kielisysteemiin (language) ja puhuntaan (parole). Kielisysteemi on kaikkia koskeva kollektiivinen sopimus, joka yksilön on otettava annettuna, jos hän haluaa kommunikoida toisten kanssa. Puhunta sisältää puolestaan kielen yksilöllisen ulottuvuuden. Toinen de Saussuren teorian tärkeä lähtökohta on merkin arbitraarisen luonteen korostaminen. Merkki (sign) syntyy merkitsijän (signifier) ja merkityn (signified) välisestä kombinaatiosta. Merkitsijän ja merkityn välisen suhteen katsotaan olevan arbitraarinen eli se ei perustu mihinkään luonnolliseen tai väistämättömään suhteeseen, vaan se on muotoutunut kulttuurisesti. (de Saussure 1966, Jokinen ym. 1999, 48.)

Diskurssianalyysin kannalta semiotiikassa oleellista on se, ettei kieli ole vain nimiluettelo, vaan eri kielten tavat järjestävät maailmaa eri tavoin. Diskurssianalyysin kiinnostuksen kohdehan on maailman jäsentämisen tarkastelu. Semiotiikassa puolestaan nähdään merkitysten syntyvän eri merkkien tulkinnan avulla. Semiotiikkaa ja diskurssianalyysia yhdistää näkemys sosiaalisen todellisuuden tulkinnallisuudesta. Sekä semiotiikassa että diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita merkitysten rakentumisesta ja niiden tutkimisesta. Diskurssianalyysiin voidaan lainata käsitteellisiä

työkaluja myös semiotiikasta, koska sen tarkempaa analyysia varten on kehitetty teoreettisia ja analyttisiä käsitteitä. Diskurssianalyysista poiketen semiotiikka toimii enemmän tekstin sisällä tarkastellessaan merkkien suhdetta toisiinsa ja suhteiden rakentumista tekstissä. Diskurssianalyysissa kiinnostus kohdistuu enemmän aktiiviseen kielenkäyttöön ja kielenkäytön tilanteisiin sekä kulttuurisiin seurauksiin. (Jokinen ym. 1999, 48–49.)

3 Äitiys ja isyys – niiden eroja ja yhtäläisyyksiä

3.1 Sukupuolijaon historiallista taustaa

Kautta historian miesten julkinen ja yksityinen valta naisiin eli patriarkaatti on ollut maapallon vahvimpia instituutioita (Julkunen 2010, 9). Sukupuolten välinen arkielämän (työn)jako juontaa juurensa samoihin aikoihin, kun yhteiskunnassa rakennettiin yksityisen ja julkisen eroa. Aina tehdyt kotiin ja perheeseen liittyvät asiat – kuten ruoan laitto ja siivoaminen – jäivät tässä prosessissa naisten vastuulle, kun taas miesten vastualueiksi jäivät rohkeutta ja urhoollisuutta vaatineet elämänalueet kuten politiikka, talous ja työ. (Jokinen 2005, 14; Weber-Kellermann 1974, 26.) Saksassa on ollut kotiäitejä jo 1500-luvulta lähtien. Kotiäidin tuli olla tehokas sekä perehtynyt kaikkiin naisten työtehtäviin, uskollinen ja hyvä, pääsääntöisesti hyvin kouluttamaton tai alhaisesti koulutettu. Samankaltainen kuva naisesta on pysynyt valloillaan aina näihin päiviin saakka (Weber-Kellermann 1974, 80.).

Nykyisen kaltaista koulutusjärjestelmää ei ollut vielä teollisen vallankumouksen alkuaikoina. Tämän takia maaseudulla ja työläisperheissä lapset aloittivat työn tekemisen jo varhaisessa vaiheessa esimerkiksi tehtaissa osallistuakseen perheen elatukseen. Näin ollen kouluttautuminen jäi usein hyvin vähäiseksi. (Gestrich 2013, 36–38; 40–41.)

Siirtymä jälkipatriarkaaliseen yhteiskuntaan on ollut voimakasta lähes koko maapallolla 1900-luvulta lähtien. Omalta osaltaan tähän on vaikuttanut myös koulutusjärjestelmän kehittyminen lähemmäs sitä, mitä se on nykypäivänä (Gestrich 2013, 36–38). Siinä missä miesten, isien ja sukujen vanhimpien auktoriteetti on menetetty, ovat naisten ja lasten oikeudet sekä ihmisarvo kohentuneet. (Julkunen 2010, 9.)

Naisasialiikkeen kasvu 1800-luvulle tultaessa on vaikuttanut suuresti tuon ajan tasa-arvoajatteluun. Tasa-arvon ja naisten oikeuksien esiin tuomisella sekä niiden eteen toimimisella pyrittiin – ja onnistuttiinkin – saamaan aikaan tasa-arvoisempi yhteiskunta. Naisasialiikkeen alkuvuosikymmeninä liikkeen tavoitteena oli taata kaikille yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen sekä mahdollisuus ansaita omia tuloja. (Heinrich 2022, 44.) Naisasialiikkeellä oli suuri vaikutus esimerkiksi Ranskan vuoden 1848 vallankumoukseen, jossa pääasiallisena ajatuksena oli taata kaikille yhteiskunnan jäsenille yhtäläiset oikeudet. Vallankumouksen ihanteet olivat vapaus, veljeys ja tasa-arvo. Ranskan helmikuun vallankumouksen voidaan ajatella luoneen pohjan naisasialiikkeen toiminnalle niin Saksassa kuin muuallakin Euroopassa. Teollistumisen myötä yhteiskuntaan syntyi uusia ammatteja ja myös naimattomien naisten määrä kasvoi. (Hervé & Doormann 1983, 12–17.) Naiset halusivat

hyödyntää itselleen ominaisia piirteitä, kuten emotionaalisuutta, sitoutumista ja välittämistä paitsi kotona, myös työelämässä (Böttger 2006, 62).

Saksassa perhepolitiikka-termi otettiin käyttöön ensimmäisen maailmansodan aikana. Kansallissosialistisessa yhteiskunnassa haluttiin turvata väestönkasvu. Sitä tuettiin esimerkiksi taloudellisin toimin, jotka tähtäsivät avioliittojen lisääntymiseen ja syntyvyyden kasvuun. Naisen asema ja tehtävä oli priorisoitava yhteiskunnassa. Kansallissosialismin aikaan naisten paikan koettiin olevan kotona lasten kanssa. Naiset tuli ensin saada pois työelämästä esimerkiksi rajaamalla naisten opiskelumahdollisuuksia sekä rajoittamalla toimialoja ja ammatteja, joissa naiset voivat toimia. Kansallissosialismin ajatusta naisten kotona pysymisestä tukemaan kehitettiin lapsilisäjärjestelmää, avioliittolakia ja luotiin myös erilaisia tukimuotoja monilapsisille perheille. Esimerkiksi lapsilisää alettiin maksaa vuonna 1935. Yhteiskunnan ihanteena olivat vähintään nelilapsiset perheet, joille maksettiin erityislapsilisää. Lisäksi vuonna 1938 luotiin ”saksalaisen äidin kunniaristi”, jonka sai äiti, jolla oli vähintään kahdeksan lasta. (Gestrich 2013, 49; Räsänen & Tuomi-Nikula 2000, 40–41.) Kansallissosialistisen ideologian mukaan kotiäiti oli yhteiskunnan tukipilari; mitä enemmän lapsia, sen parempi (Weber-Kellermann 1974, 184).

Toisen maailmansodan jälkeen Saksan liittotasavallassa (BRD) oli vallalla perhekäsitys, jossa mies kävi töissä ja nainen hoiti niin kodin kuin lapsetkin. Ihannekuva ydinperheestä, jossa äiti hoitaa kodin ja lapset, oli vallalla pitkään. Sen sijaan Saksan demokraattisessa tasavallassa (DDR) mahdollistettiin myös naisille ansiotyön tekeminen kodin ulkopuolella. DDR mahdollisti naisten työssäkäynnin tarjoamalla esimerkiksi lähes ilmaisen lastenhoidon, koulutuksen sekä terveystalot. Lapsista huolehdittiin yhteiskunnan toimesta aina pikkulapsiajasta kouluikäiseen saakka tarjoten lastenseimi- ja lastentarhapalvelut sekä koululaisista huolehtimisen kouluajan jälkeen. Näin mahdollistettiin naisten yli 90 % työssäkäyntiaste. Länsi-Saksan puolella perheille suunnattujen palveluiden määrä oli huomattavasti vähäisempi, siellä esimerkiksi päiväkotipaikoista oli suuri pula ja monet äidit jäivätkin kotiin hoitamaan lapsensa. (Gerhard 2008, 3–4; Gestrich 2013, 50–51; Räsänen & Tuomi-Nikula 2000, 79–80.)

Länsimaisessa yhteiskunnassa sukupuoliroolien ymmärtäminen joko samanlaisiksi tai erilaisiksi on vaihdellut ajan saatossa paljonkin (Rossi 2010, 25). Yleinen tapa sukupuolten luokitteluun on vastakkainasettelu. Sukupuolten jakoa kahteen on perusteltu näiden kahden sukupuolen, naisten ja miesten, fyysisillä eroilla. Tämä jako on kuitenkin aiheuttanut paljon kritiikkiä ja onkin esitetty jakoa jopa viiteen eri sukupuoleen. Tällä hetkellä näyttää siltä, että sukupuolta voi mieltää myös muuttuvina merkitysprosesseina. Näin ollen heteromiehiin ja -naisiin, lesboihin ja homoihin sekä biseksuaaleihin, trans- ja intersukupuolisiin ihmisiin liitettävät käsitykset vaihtelevat paljon riippuen ajasta ja paikasta. (Rossi 2010, 23.)

3.2 Naisen rooli ja äitiys

Biologisesti katsottuna nainen on sukupuolista se, joka kykenee tuottamaan munasoluja, kantamaan sikiötä ja synnyttämään. Perinteisesti on myös ajateltu naisen olevan se, joka paitsi synnyttää lapset, kantaa myös suurimman osan lasten hoidollisesta vastuusta ja tarjoaa ensimmäiset läheiset ihmissuhteet, joissa lapsi kasvaa ja joista myöhemmin irtautuu. Naisen rooli ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Kaikki naiset eivät ole koskaan synnyttäneet eivätkä toimineet äiteinä, toisaalta taas lapsen kasvattaja ei ole välttämättä häntä synnyttänyt. (Vuori 2010, 109.)

Reproduktio tarkoittaa hedelmöittämistä, raskautta, synnytystä ja niihin läheisesti liittyviä ruumiillisia prosesseja. Laajemmin ajateltuna termiin yhdistetään myös kaikki se päivittäinen työ, joka pitää ihmiset elossa ja työkykyisinä (vrt. produktio eli tuottava työ). Yhteiskunnassa reproduktion molemmat puolet on usein mielletty naisten työksi, nainen synnyttää ja pitää huolen lapsesta sekä muista perheenjäsenistä ja itsestään. (Vuori 2010, 111–112.)

Suomessa naisten työssäkäynti kodin ulkopuolella yleistyi 1960-luvulta lähtien. Tuolloin naiset tarttuivat talouskasvun mukanaan tuomiin uusiin mahdollisuuksiin. Naisten koulutustaso nousi ja 1990-luvulle tultaessa monet akateemiset ammatit olivatkin naisistuneet ratkaisevasti. Naisten työssäkäynti on yleistä ja Suomessa naiset tekevät muihin EU-maihin verrattuna poikkeuksellisen paljon kokoaikatyötä. (Julkunen 2010, 126–127.)

Suomessa on yleistynyt alle kolmivuotiaiden lasten ”väliaikainen kotiäitiys”. Useimmissa maissa pienten lasten äidit työskentelevät osa-aikaisesti, mutta Suomessa poikkeuksellisen usein äidit hoitavat pieniä lapsia kotona. Ero on huomattava paitsi kansainvälisissä vertailuissa eri maiden äitien välillä, myös vertailtaessa suomalaisten äitien ja isien kotona vietettyjen vuosien määrää. (Julkunen 2010, 129.)

3.3 Miehen rooli ja isyys

Miehenä pidetään henkilöä, joka identifioituu miehen sosiaaliseen ja kulttuuriseen kategoriaan. Suurimmalla osalla näistä henkilöistä on tietynlainen anatominen hahmo, niin kutsuttu miehen ruumis. Miehen määrittäminen ei kuitenkaan ole niin helppoa kuin voisi olettaa, maskuliinisuuden määrittämisen ollessa vielä vaikeampaa. Länsimaisessa kulttuurissa on pidetty maskuliinisinä piirteinä esimerkiksi tunteiden kontrollia, rationaalisuutta, hallitsevuutta ja fyysistä voimaa, kun taas feminiinisinä ominaisuuksina on pidetty emotionaalisuutta ja empaattisuutta. Maskuliinisuus ja

feminiinisyyden ymmärretäänkin toistensa vastakohtiksi eikä maskuliinisuuteen nähdä sekoittuvan feminiinisyyden piirteitä. (Jokinen 2010, 128–129.)

Mieheys on usein määritelty sen mukaan, mitä naiseus ei ole. Näin ollen myös isien ja lasten suhde on määritelty toisenlaiseksi kuin äitien ja lasten suhde. Tästä huolimatta myös miehet ovat hoivanneet ja kasvattaneet lapsia. Nykyisin lasten hoidosta ja kasvatuksesta halutaan puhua ilman niiden sitomista sukupuoleen ja äidin tai isän rooleihin. Tällöin käytetään ilmaisua vanhemmuus. Usein tämä ilmaisu kätkee naisten ja miesten työnjakoa vanhemmuudessa. Vanhemmuus nähdään usein ensisijaisesti yksittäisen perheen tai kotitalouden toimintatapana. (Vuori 2010, 109; 115.)

3.4 Roolien muuttuminen 1960-luvulta lähtien

Pohjoismaissa ja myös Suomessa käytiin jo 1960-luvulla vilkasta keskustelua sukupuolten tasa-arvosta. Keskustelulla tavoiteltiin isyyden muuttamista ja kehoitettiin miehiä osallistumaan kotitöihin ja lasten hoitoon. Tasa-arvoajattelun taustalla oli ajatus naisten ja miesten tasavertaisista mahdollisuuksista työssä käyntiin kodin ulkopuolella, opiskeluun ja toimimiseen yhteiskunnassa. (Vuori 2010, 115.)

Suomessa 1960-luvulla käynnistynyt työelämän murros paitsi sai naiset työskentelemään kodin ulkopuolelle, myös muokkasi suomalaista työelämää synnyttäen ajatuksia naisten ja miesten ammateista. Vuosikymmenien aikana työelämä on kehittynyt, mutta jako miesten ja naisten ammatteihin on edelleen selkeä. Nykyään yhä useammin työmarkkinoille tullaan koulutuksen kautta ja koulutuksia vertailtaessa on selkeästi nähtävissä jako mies- ja naisvaltaisiin aloihin. (Julkunen 2010, 126–127; 130–134.)

Saksassa sukupuolten eriarvoisuus on ollut yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä 1960-luvulta lähtien, jolloin Pohjois-Euroopassa jo vallitsi tasa-arvopolitiikka. Siinä missä Pohjois-Euroopassa jo tuolloin parannettiin lapsi- ja perheystävällistä infrastruktuuria eli lastenhoitoa, tasa-arvoista vanhemmuutta ja ns. kahden huoltajan perheitä tukien, oli Saksassa edelleen valloillaan sukupuolisidonnainen työnjako perheen sisäisesti sekä sukupuolittuneesti jakautuneet työmarkkinat. (Gerhard 2008, 5.)

Saksassa naisasialiike koki uuden nousun 1970-luvulta lähtien. Tuolloin haluttiin puuttua siihen, mikä ei ollut enää yhteiskunnallisesti hyväksyttävää. Naiset halusivat irtautua patriarkaalisesta

yhteiskunnan luomista normeista ja halusivat itsemääräämisoikeuden omista asioistaan, mutta ottaa kantaa myös yhteiskunnallisesti merkittäviin asioihin. (Gerhard 2008, 5.)

Kahden Saksan yhdistyessä vuonna 1989 poliittiset keskustelut ja prioriteetit koskivat yhteiskunnan perustavaa laatua olevia kysymyksiä. Ei ollut lainkaan poikkeuksellista, että länsisaksalaiset poliitikot uskoivat itäsaksalaisten naisten työssäkäynnin ”normalisoituvan” ja heidän palaavan kotiäidin rooliin, kunhan sopeutuminen länsisaksalaiseen yhteiskuntaan etenisi. 1990-luvun kuluessa kävi kuitenkin selväksi, että saksalainen yhteiskunta voisi kasvaa taloudellisesti ainoastaan, jos naiset otetaan mukaan työelämään. Näin ollen päädyttiin luomaan yhteiskuntaan samanlaiset mahdollisuudet molemmille sukupuolille, mikä on puolestaan vaikuttanut positiivisesti Saksan taloudelliseen kasvuun. (Gerhard 2008, 7–8.)

Saksalaisten naisten työllisyysaste on noussut 1950-luvulta lähtien. Omalta osaltaan tähän vaikutti toista maailmansotaa seurannut lama, josta läntisessä Saksassa irtauduttiin huomattavasti itäistä naapuriaan nopeammin. Varsinkin 1970-luvulta lähtien naisten työllistyminen on kasvanut huimaa vauhtia. Kuitenkin niiden naisten, joilla on lapsia, työllisyysaste on edelleen alhaisempi kuin naisten, joilla ei lapsia ole. Vertailuissa on havaittu, että itäisessä Saksassa eli entisen DDR:n alueella naisten työssäkäynti on yleisempää kuin Saksan läntisellä puolella. Tämä johtuu siitä, että entisen DDR:n alueella on edelleen tarjolla enemmän lastenhoitomahdollisuuksia, jotka mahdollistavat lasten äitien työssä käymisen. (Allmendinger ym. 2008, 21–22; Räsänen & Tuomi-Nikula 2000, 74–80.)

4 Tutkimuksen tulokset

4.1 Tutkimusaineisto

Milla Luodonpää-Mannin ja Krista Ojutkankaan (2020) mukaan laadullista aineistopohjaista kielentutkimusta voidaan soveltaa kaikenlaisten kohtuullisen kokoisten tutkimusaineistojen tarkasteluun. Laadullinen aineistopohjainen kielentutkimus taipuu parhaiten monisyisten kielellisten ilmiöiden tutkimiseen tilanteissa, joissa ilmiöistä halutaan saada sekä syvällistä että kokonaisvaltaista tietoa. Laadullista aineistopohjaista kielentutkimusta käytetään myös sellaisissa tilanteissa, joissa pyritään kartoittamaan aiemmin vähän tutkittuja ilmiöitä, koska tutkimusmenetelmä mahdollistaa tutkittavan aineiston yksityiskohtaisen käsittelyn sekä tutkimuskohtaisen aineiston luokittelun luomisen ja tutkimuskysymysten tarkentamisen sillä perusteella, minkälaisia tuloksia tutkimusaineistosta tulee esiin. (Luodonpää-Manni & Ojutkangas 2020, 413–415.)

Tulevat vanhemmat saavat raskausaikana Suomessa äitiys- ja lastenneuvolasta mukaansa suuren määrän erilaisia oppaita, esitteitä ja mainoksia. Oppaat antavat ohjeita ja neuvoja vanhemmuudesta, vauvasta ja vauvanhoidosta sekä arjesta pienen lapsen kanssa. Äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa ohjaa ja valvoo Sosiaali- ja terveysministeriö. Neuvoloiden toiminnasta säädetään terveydenhuoltolaissa. Äitiys- ja lastenneuvoloiden tarjoamat terveyteen, hyvinvointiin ja kasvuun liittyvät seuranta- ja edistämispalvelut on kohdistettu raskaana oleville naisille ja lasta odottaville perheille sekä alle kouluikäisille lapsille perheineen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, kohta Neuvolat.)

Tutkimukseni kohteeksi valikoitui kaikesta neuvolan jakamasta materiaalista Vauvan odotus -niminen kirja. Vauvan odotus -kirja on jaettu kahteen osaan: Äidille-osassa on sivuja 187 ja Isälle-osassa 59. Sekä äidille että isälle suunnattujen osioiden sivut on numeroitu erikseen. Kirjan kummassakin osiossa käsitellään raskaus viikko viikolta. Kirjassa on myös artikkeleita, joissa käsitellään muun muassa raskautta ja raskausajan ongelmia, parisuhdetta ja synnytystä. Kirja on saatavilla myös internetissä.

Myös Saksassa tulevat vanhemmat saavat raskausaikana valtavan määrän erilaisia oppaita, esitteitä ja mainoksia. Tietoa on saatavilla niin painetussa kuin sähköisessäkin muodossa. Tutkimukseni kohteeksi valikoitui internetsivusto familie.de. Sivustolla on erittäin kattavasti tuotu esiin erilaisia näkökulmia ja ajatuksia liittyen niin perheen perustamisen suunnitteluun, raskausaikaan, syntymään sekä niin pienten kuin isojenkin lasten vanhemmuuteen ja perhe-elämään yleisesti. Lisäksi sivustolla tuodaan esille esimerkiksi erilaisia juhlia, jotka rytmittävät lapsiperheen arkea. Keskityn tässä tutkimuksessa tarkastelemaan raskausaikaan. Sivustolla on tuotu esille raskaus viikko viikolta, aivan

kuten suomenkielisessä Vauvan odotus -kirjassakin. Kunkin raskausviikon kohdalla käsitellään esimerkiksi sikiön kehitystä, odottavan äidin kehossa ja mielessä tapahtuvia muutoksia sekä sitä, kuinka kulloinkin voi valmistautua vauvan syntymään.

Alkuperäinen ajatukseni oli, etten rajaa aineistoa, vaan tutkimukseni kohteena on koko Vauvan odotus -kirja sekä familie.de-sivusto kokonaisuudessaan. Tutkimuksen edetessä huomasin sen kuitenkin laajenevan huomattavan paljon ja koska sekä tutkimukseen käytettävä aika että tutkimuksen sivumäärä on rajattu, päätin rajata tutkimukseen kohteeksi valikoituvia tekstejä. Valitsin käsittelemäni tekstit siten, että Vauvan odotus -kirjasta sekä äidille- että isälle-osioista tuli tarkasteltavaksi 12 tekstiä. Kymmenen näistä teksteistä käsittelee raskausviikkoja ja kaksi on artikkeleita. Sekä Äidille- että Isälle-osiosta valitsin samoja raskausviikkoja koskevat tekstit tutkimuksen kohteeksi. Familie.de-sivustolta valitsin käsittelemäni tekstit siten, että sekä äidille että isälle tarkoitetuista artikkeleista tai niiden osista tuli tarkasteltavaksi 40 tekstiä. Tarkastelin aineistoa raskausviikko kerrallaan ja analysoin kutakin raskausviikkoa koskevasta artikkelista niin tulevalle äidille kuin isälle tai äidin kumppanille tarkoitettun viikoittaisen vinkin.

Käytän analyysin tuloksien kertomisessa Vauvan odotus -kirjasta lyhennettä VO. Olen myös lyhentänyt kirjan eri osiot analyysin lukemisen helpottamiseksi. Lyhenne VOä tarkoittaa näin ollen Vauvan odotus -kirjan äidille-osiota ja vastaavasti VOi tarkoittaa kirjan isälle-osiota. Sivunumero lyhenteen perässä tarkoittaa sivua, jolta kyseinen esimerkki löytyy kirjassa.

Familie.de-sivuston tulosten kertomisessa käytän raskausviikosta lyhennettä SSW, jota lyhennettä muutenkin käytetään merkitsemään raskausviikkoa saksan kielessä (Schwangerschaftswoche, SSW). Merkitsen eri raskausviikkoja numeroilla 1–40. Raskausviikkoa koskevan merkinnän jälkeen olen kertonut, onko kyseessä äitiä vai tulevaa isää tai äidin kumppania koskeva vinkki käyttämällä joko sanaa *Mama* (äiti) tai *Partner*innen* (isä/äidin naispuolinen kumppani). Esimerkkien jäljessä lähde on siis muotoa SSW1, Mama, jossa SSW tarkoittaa raskausviikkoa, numero 1 ensimmäistä raskausviikkoa ja Mama äidille tarkoitettua vinkkiä.

4.2 Ideationaalinen näkökulma – tekstien luoma kuva maailmasta

Pietikäisen (2000, 195) mukaan kriittinen diskurssianalyysi on lähinnä väljä yleisnimi kielenkäytön tutkimuksille, joissa huomio kiinnittyy kielen sosiaalisen käytön ja valtasuhteiden yhteen kietoutumiseen. Yksi kriittisen diskurssianalyysin peruslähtökohdista on ajatus kielenkäytöstä sosiaalisten käytänteiden osana. Tämä tarkoittaa kielenkäytön olevan osaltaan ympäröivän

yhteiskunnan ja kulttuurin rajoittamaa. Samalla kielenkäyttö kuitenkin vaikuttaa ympäröivään maailmaan. (Pietikäinen 2000, 195–197.)

Kuten jo aiemmin mainitsin, tekstin eri sanavalinnat muodostavat tekstin vastaanottajalle erilaisen kuvan tapahtumasta. Sen lisäksi sanavalinta tarjoaa näkemyksen vastaanottajan ja tekstin edustaman ryhmän välisestä suhteesta. Vastaanottaja voi joko yhtyä näkemykseen tai olla sen kanssa eri mieltä. Tämä taas saattaa vaikuttaa vastaanottajan mielipiteeseen tekstin kirjoittajasta tai puhujasta. Sanavalinta vaikuttaa myös omalta osaltaan kyseisen ryhmän sosiaaliseen identiteettiin. (Pietikäinen 2000, 197.) Pirjo Hiidenmaan (2000, 174) mukaan myös määritteiden käyttö vaikuttaa tekstin tulkintaan.

Kielten kontrastiivinen analyysi määritellään usein kahden tai useamman kielen kaikilla kielen eri tasoilla saman kielioppimallin mukaan tapahtuvaksi systemaattiseksi vertailuksi, jossa tarkastellaan kielten välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Kontrastiivisessa kielentutkimuksessa tutkitaan eri kieliä ja verrataan niitä ja niissä käytettyjä erilaisia ilmaisun keinoja toisiinsa. Kontrastiivisessa kielentutkimuksessa tarkastellaan esimerkiksi kielen eri ilmiöiden esiintymistä eri kielissä. (Kärnä 1997, 19; Tiisala 1997, 8.)

Kontrastiivisen kielentutkimuksen piirissä on käyty paljon keskustelua siitä, mitä ja miten vertaillaan sekä mitä vertailtavuus on. Mikäli kielet, joita vertaillaan keskenään, ovat kovin kaukana rakenteellisesti toisistaan, on vertailujen pohjana käytetty niin sanottua käännösekvivalenssia. Käytännössä siis lähtökielen kategoriaa verrataan tulokielen samaan kategoriaan, Näin toimien lähtökielen kielen aineksille haetaan vastineet tulokielestä. Tutkimuksessa verrataan myös kielen sääntöjä, (Tiisala 1997, 9.)

Kontrastiivisessa diskurssianalyysissä ei tutkita kuitenkaan yksittäisten sanojen tai pelkkien kielen osien vertailtavuutta toisiinsa, vaan diskurssianalyysissä analysoidaan tekstiä suurempina kokonaisuuksina. Diskurssianalyysi antaa mahdollisuuksia selvittää esimerkiksi eri kielten välisiä kielenkäytön tapoja. Diskurssianalyysissä lähdetään useimmiten oletuksesta, että teksti on sidoksissa siihen sosiaaliseen ja kulttuuriseen yhteiskuntaan, jossa se on syntynyt ja diskurssianalyysin tuloksena nähdään tämän sidonnaisuuden näkyminen lopputuloksessa. (Tiisala 1997, 11.)

Vauvan odotus -kirjan Äidille-osiossa tarkastelemieni tekstien yhteinen piirre oli tulevan lapsen koosta ja avuttomuudesta kertovien ja näin tunteisiin vetoavien ilmausten käyttö. Näitä ilmaisuja käytettiin tasaisesti koko Äidille-osion ajan.

- 1) -- määräytyy tuleeko lapsesta *pieni* poika vai tyttö. (VOä, 18.)
- 2) -- *pikkuinen* näyttää aivan *pienoiskokoiselta* vauvalta. (VOä, 74.)

3) – – silittelemällä vatsaasi *kevyin, rakastavin* liikkein. (VOä, 87.)

Esimerkki 1 liittyy artikkeliin, jossa kerrotaan raskauden alkuvaiheista. Lauseessa kerrotaan, missä vaiheessa syntyvän lapsen sukupuoli määräytyy. Lauseeseen lisätty adjektiivi *pieni* korostaa syntyvän lapsen kokoa ja vetoaa tulevien vanhempien tunteisiin. Esimerkissä 2 on samassa lauseessa kaksi syntyvän lapsen kokoon viittaavaa ilmausta, *pikkuinen* ja *pienoiskokoinen*. Kielitoimiston sanakirjan mukaan sekä esimerkissä 1 käytetty *pieni* että esimerkissä 2 oleva *pikkuinen* ovat hellittelysanoja. Myös *pienoiskokoinen* voidaan lukea hellittelysanaksi. Esimerkki 3 liittyy artikkeliin, jossa kerrotaan sikiön liikkeistä. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *kevyt* tarkoittaa muun muassa 'heikkoa', 'pientä' ja 'vähäistä'. *Rakastaa*-sana tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan esimerkiksi 'syvän kiintymyksen tunnetta jotakin kohtaan'. Esimerkissä *kevyin* viittaa näin ollen siihen, että sikiön pienen koon vuoksi liikkeet eivät saa olla voimakkaita ja *rakastavin* puolestaan herättelee tulevien vanhempien tunteita syntyvää lasta kohtaan.

Saksankielisessä aineistossa tulevalle äidille suunnattujen vinkkien yhteinen piirre oli tulevan äidin ja vauvan yhteisen tulevaisuuden korostaminen. Lisäksi aineistossa käytettiin suomenkielisen aineiston tavoin paljon tulevan lapsen koosta ja avuttomuudesta kertovia ja näin tunteisiin vetoavia ilmaisuja. Näitä ilmaisuja käytettiin tasaisesti kaikissa tutkimukseeni valikoituneissa tuleville äideille suunnatuissa ohjeissa.

- 4) Nimm dir Zeit für *dich und das Baby*. (SSW10, Mama.)
Ota aikaa itsellesi ja vauvallesi.
- 5) *Du und dein Baby* brauchen – – (SSW15, Mama.)
Sinä ja vauvasi tarvitsette – –
- 6) – – die ersten *zarten* Kindsbewegungen? (SSW19, Mama.)
– – vauvan ensimmäiset hennot liikkeet.

Esimerkki 4 liittyy raskausviikkoa 10 koskevaan artikkeliin, jossa tulevaa äitiä kehoitetaan viettämään yhteistä aikaa tulevan lapsensa kanssa. Näin halutaan tuoda esille äidin ja lapsen yhteyttä, joka on olemassa jo ennen syntymää. Useimmiten tällaista ilmausta voidaan pitää tunteisiin vetoavana, koska siinä pyritään luomaan mielikuvaa äidin ja vauvan ainutlaatuisesta siteestä. Esimerkissä 5 kerrotaan, kuinka lapsen äiti ja vauva – molemmat – tarvitsevat kalsiumia. Näin halutaan korostaa äidin ja vauvan yhteyttä. Vauva saa ravintonsa äidiltä napanuoran kautta. Mikäli äiti syö terveellisesti, myös vauva saa kaiken tarvitsemansa äidin ruokavaliosta. Esimerkki 6 puolestaan liittyy vauvan ensimmäisten liikkeiden tuntemiseen. *Hento* viittaa siihen, että lapsi on vielä kovin pieni ja herkkä.

Näin ollen myös lapset liikkeet ovat hentoja – lähes huomaamattomia –, mutta ne voi jo havaita. Tällä tavoin halutaan luoda mielikuva pienestä ja hennosta vauvasta.

Vauvan odotus -kirjan Äidille-osiossa käytettiin myös paljon onnellisuutta ja ihmeellisyyttä sekä kauneutta kuvaavia sanoja. Osiossa on huomattavan paljon käytetty erilaisia erityisen positiivisen tulkinnan omaavia sanoja.

- 7) – – *omaan* kotipuutarhaan tuomaan lapselle *onnea!* (VOä, 20.)
- 8) – – *onnellisen* tietämättömiä siitä *uskomattomasta tapahtumasarjasta*, – – (VOä, 21.)
- 9) – – sijaitsivat *luonnonkauniissa* ympäristöissä, missä oli *hiljaista* ja *rauhallista*. (VOä, 48.)
- 10) – – kuuleminen ensi kertaa on *upea* kokemus. (VOä, 62.)
- 11) – – *upea* tapa pitää itsensä kunnossa. (VOä, 94.)

Esimerkissä 7 haluan nostaa esille *oma*-sanan, joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan voi viitata johonkin henkilön yksityisen ja henkilökohtaiseen asiaan. Esimerkissä 7 on käytetty myös *onni*-sanaa, joka tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan esimerkiksi 'suurta iloa' ja 'onnellisuutta'. Esimerkissä 7 *oma*-sanan voi tulkita korostavan perheen yksityistä tilaa ja *onni*-sanan käyttö luo lisäksi kuvan hyvästä ja tasapainoisesta lapsuudesta. Esimerkissä 8 sana *onnellinen* tarkoittaa 'onnea tuntevaa' tai 'onnen täyttämää'. *Uskomaton* puolestaan tarkoittaa 'tavatonta' ja 'ihmeellistä' asiaa. Esimerkissä 8 luodaan kuva vanhemmista, jotka hartaasti odottavat raskausuutista, mutta eivät vielä tiedä hedelmöittymisen tapahtuneen. *Uskomaton tapahtumasarja* puolestaan viittaa siihen, kuinka elämä saa alkunsa. Esimerkissä 9 on kyse aikoinaan Kiinaan perustetuista klinikoista raskaana oleville naisille. *Luonnonkaunis* tarkoittaa paikkaa, joka on luonnoltaan kaunis. *Hiljainen* ja *rauhallinen* puolestaan tarkoittavat 'melutonta' ja 'häiriötöntä' paikkaa. Esimerkissä pyritään näin luomaan tuleville vanhemmille mielikuva raskaudesta kauniina ja ihmeellisenä asiana, josta voi ja kannattaa nauttia kaikessa rauhassa. Esimerkissä 10 puolestaan on kyse lapsen sydänäänien kuulemisesta ensimmäistä kertaa. *Upea* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'loistavaa' ja 'suurenmoista'. Kertomalla kokemuksen hienoudesta halutaan tuoda esille kokemuksen ainutkertaisuus ja näin herättää tulevissa vanhemmissa odottavia tunteita. Esimerkissä 11 *upea*-sanaa käytetään kerrottaessa erilaisia vinkkejä liikunnan harrastamiseen raskauden aikana.

Familie.de-sivuston artikkeleissa äideille suunnatuissa vinkeissä käytettiin myös paljon onnellisuutta, mutta myös rakkautta sekä hyvinvointia kuvaavia sanoja. Myös saksankielisessä aineistossa äideille

suunnatuissa vinkeissä on käytetty huomattavan paljon erilaisia erityisen positiivisen tulkinnan omaavia sanoja.

- 12) – – hat dein Baby *beste* Startbedingungen. (SSW1-2, Mama.)
– – vauvallasi on parhaat alkuolosuhteet.
- 13) – – ist *die beste* Vorbereitung auf eine Schwangerschaft. (SSW3, Mama.)
– – on paras valmistautuminen raskauteen.
- 14) – – wieder mehr in *Balance* zu kommen. (SSW8, Mama.)
– – päästä paremmin taas tasapainoon.
- 15) – – setzen Berührungen *Glückshormone* frei. (SSW11, Mama.)
– – kosketus vapauttaa onnellisuushormoneja.
- 16) – – das zweite Drittel ihrer Schwangerschaft im Rückblick als *das schönste*. (SSW13, Mama.)
– – raskauden toinen kolmannes on jälkeinpäin katsottuna ollut kaikkein kaunein.
- 17) – – wie sehr du es schon *liebst*. (SSW19, Mama.)
– – kuinka paljon jo häntä rakastat.

Esimerkissä 12 haluan nostaa esiin sanavalinnoilla luodun mielikuvan syntyvälle vauvalle parhaasta lähtökohdasta. Esimerkin alkuosassa tulevaa äitiä kehoitetaan huolehtimaan omasta terveydestään, jotta vauvalla olisi parhaat mahdolliset lähtökohdat kasvaa ja kehittyä. Esimerkissä 13 sanalla *paras* kuvataan, että terveelliset elämäntavat luovat parhaan mahdollisen valmistautumisen raskauteen. Esimerkki 14 puolestaan liittyy tulevalle äidille osoitettuun kehotukseen kokeilla urheilua – tässä esimerkissä nostetaan esille synnytystä edeltävään aikaan suunniteltua joogaa – tavoittaakseen niin henkisen kuin fyysisenkin tasapainon. Yleisesti on ajateltu, että henkinen tasapaino auttaa jaksamaan alati muuttuvassa arjessa. Varsinkin lapsiperhearjessa hyvä henkinen tasapaino on tärkeää, jotta arki ei olisi liian kuormittavaa. Toisaalta yleisesti pidetään hyvänä asiana, jos tulevalla äidillä on hyvä peruskunto, joka omalta osaltaan vaikuttaa myös fyysiseen tasapainoon. Esimerkissä 15 halutaan tulkintani mukaan tuoda esiin, kuinka tuleva äiti voi tuntea onnellisuutta. Esimerkin mukaan kosketus vapauttaa onnellisuushormoneja. *Onni* tarkoittaa miellyttävää tai iloista mielentilaa, jossa ihminen on, kun hän nauttii jostain halutusta. Esimerkissä 16 puolestaan viitataan äideille tehtyihin tutkimuksiin, joiden mukaan usein raskauden toinen kolmannes on ollut äitien mielestä kaikkein kaunein. *Kaunis* viittaa tässä yhteydessä siihen tunteeseen, joka tulevalla äidillä tai tulevilla vanhemmilla on ollut raskauden toisella kolmanneksella. Esimerkissä 17 puolestaan kehoitetaan äitiä kertomaan vatsassaan kasvavalle vauvalle, kuinka paljon hän tätä jo rakastaa. Rakkaudella viitataan yleensä vahvaan tunteeseen, jota ihminen kokee toista ihmistä kohtaan. Usein puhutaan myös äidin rakkaudesta lapsiaan kohtaan ja yleisesti ajatellaankin äidin rakkauden olevan hyvin vahvaa.

Vauvan odotus -kirjan Isälle-osiossa käytetään sanoja, jotka mielletään maskuliinisiksi. Osiossa käytetään myös ilmaisuja, jotka yleisesti mielletään miehen ominaisuuksiksi.

18) Lastenhoito on nimittäin *raavaiden äijien* laji. (VOi, 42.)

19) *Suomalainen mies ei puhu eikä pussaa.* (VOi, 42.)

20) – – vauvanhoito sopii *erityisesti miehekkäille miehille.* (VOi, 43.)

21) – – voisi *kisailla naapurin isännän kanssa*, kuka on isistä *parhain.* (VOi, 52.)

Esimerkit 18, 19 ja 20 ovat samasta artikkelista, jossa käsitellään isää lastenhoitajana. Humoristisestikin kirjoitetun artikkelin tarkoituksena on saada mies huomaamaan, että lapsen hoito on mahdollista myös isälle. Esimerkissä 18 *raavas* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'voimakasta' ja 'rotevaa', *äijä* puolestaan korostaa sitä, että kyseessä on miessukupuolen edustaja. Esimerkki 19 on yleisesti tunnettu suomalainen sanonta. Se viittaa kokonaisuudessaan ajatukseen, jonka mukaan suomalainen mies ei näytä tunteitaan. Esimerkissä 20 puolestaan *miehekäs* korostaa miehen ominaisuuksia: vahvuutta, rehtyyttä ja rohkeutta. Esimerkissä tarkennetaan vielä lastenhoidon sopivan todella hyvin miehille käyttämällä *erityisesti*-sanaa. Esimerkki 21 on poimittu artikkelista, jossa kerrotaan miehen omasta isyydestä ja sen muodostumisesta. Esimerkissä 21 vahvistetaan mielikuvaa siitä, kuinka nimenomaan miessukupuolen edustajat ovat kilpailuhenkisiä ja voitontahtoisempia. Samassa esimerkissä viitataan *naapurin isäntään*, koska yleisen ajatuksen mukaan naapurit kisailevat keskenään paremmuudesta eri asioissa.

Familie.de-sivuston vinkkejä ei ole kohdistettu vain tuleville isille, vaan niissä on otettu huomioon myös se mahdollisuus, että äidin kumppani ei edustakaan miessukupuolta. Tämä eroaa huomattavasti suomenkielisestä aineistosta, jossa toinen osio on kohdistettu nimenomaisesti miessukupuolta oleville henkilöille. Kuitenkin, kuten suomenkielisessäkin materiaalissa, myös saksankielisessä materiaalissa isille tai äidin kumppaneille osoitetuissa vinkeissä käytetään sanoja, jotka mielletään usein enemmän maskuliinisiksi. Osiossa käytetään myös ilmaisuja, jotka yleisesti mielletään miehiksi.

22) Vielleicht übernimmst fürs Erste du den *Löwenanteil* im Haushalt – – (SSW7, Partner*innen.)

Ehkä otat vastuullesi nyt leijonanosan kotitöistä – –

23) *Von Mann zu Mann?* (SSW10, Partner*innen.)
Mieheltä miehelle?

24) *Plant schon jetzt eure Zukunft und vergesst nicht, auch finanzielle und organisatorische Fragen zu klären.* (SSW13, Partner*innen.)

Suunnittele tulevaisuutenne nyt äläkä unohda selvittää myös taloudellisia ja organisatorisia kysymyksiä.

- 25) – – *Babys im Bauch Männerstimmen besser hören als Frauenstimmen.* (SSW23, Partner*innen.)
– – vauvat kuulevat kohdussa miesten äänet paremmin kuin naisten äänet.
- 26) – – *wir haben Tipps von einem Papa für Papas* – – (SSW37, Partner*innen.)
– – meillä on vinkkejä isältä isälle – –
- 27) – – *Vatersein ist nicht schwer – oder doch?* (SSW39, Partner*innen.)
– – isyys ei ole vaikeaa – vai onko?

Esimerkki 22 liittyy tulevalle isälle tai äidin kumppanille annettuun vinkkiin siitä, kuinka tulevan äidin taakkaa arjen askareista voi helpottaa tekemällä suuren osan – leijonanosan – kotitöistä. Leijona on suuri kissapeto, jonka on jo tuhansien vuosien ajan nähty symboloivan voimaa ja rohkeutta. Tästä kertoo omalta osaltaan myös joillekin historian merkkihenkilöille annettu lisänimi *leijona*, esimerkkinä kuningas Rikhard I Leijonamieli. Leijonaan viittaamalla on tulkintani mukaan haluttu korostaa miehen tai äidin kumppanin roolia raskaana olevan naisen voimakkaana kumppanina. Esimerkki 23 puolestaan korostaa tulevan isän mahdollista halua keskustella raskauteen ja uuteen elämäntilanteeseen liittyvistä ajatuksista ja mahdollisista peloista toisen miehen kanssa. Usein on ajateltu, että mies ei puhu peloistaan ja tunteistaan niin herkästi kuin nainen, joten tulkintani mukaan tässä halutaan korostaa sitä, että myös miehellä on oikeus ajatella tulevaa suurta elämänmuutosta sekä tuntea pelkoa ja jännitystä uuden tilanteen edessä. On usein ajateltu myös, että miesten on helpompi puhua toiselle miehelle, joten tulkintani mukaan tässä halutaan korostaa sitä, että myös tuleville isille on mahdollista löytää miessukupuolta edustava keskustelukumppani. Esimerkissä 24 puolestaan on haluttu tulkintani mukaan tuoda esille miehille ehkä luontaista ominaisuutta suunnitella asioita pidemmälle tulevaisuuteen. Usein ajatellaan myös, että raha- ja organisatoriset kysymykset ovat perheissä enemmän miesten kuin naisten vastuulla olevia asioita. Tulkintani mukaan tässä esimerkissä on nimenomaisesti haluttu vedota siihen, että myös tulevalla isällä on suuri rooli lapsen ja perheen arjessa sekä elättäjänä. Esimerkissä 25 puolestaan korostetaan sitä, että tutkimusten mukaan kohdussa olevat vauvat kuulevat paremmin miesten kuin naisten äänet. Samassa yhteydessä miehiä tai äidin kumppaneita kehoitetaan aloittamaan juttelu vauvan kanssa. Tällä halutaan tulkintani mukaan korostaa myös isän tai äidin kumppanin tärkeää roolia vauvan elämässä. Esimerkki 26 puolestaan korostaa taas mieheltä miehelle käytävää keskustelua, tällä kertaa isän roolissa. Esimerkki koskee viimeisiä raskausviikkoja ennen vauvan syntymää ja onkin oletettavaa, että miehen tai äidin kumppanin mielessä pyörii paljon vanhemmuuteen liittyviä kysymyksiä. Tässä miehelle tai äidin kumppanille suunnatussa vinkissä on tulkintani mukaan haluttu korostaa, että ajatuksia saa ja pitää

pohtia ja niiden pohtimiseen on mahdollista saada ajatuksia myös muilta vastaavassa tilanteessa olleilta tai olevilta miehiltä. Esimerkissä 27 halutaan tulkintani mukaan haastaa tuleva isä pohtimaan, että isänä oleminen ei ole vaikeaa. Tässä halutaan myös korostaa isänä olemista ja sitä, kuinka suuri merkitys sillä on niin isälle itselleen kuin tulevalle lapsellekin, mutta myös tulevalle äidille.

Vauvan odotus -kirjan Isälle-osiossa teksteissä on käytetty myös paljon teknistä sanastoa. Tekniikan tuntemusta on yleensä pidetty miehisenä asiana (kts. esim. Connell 2005). Teknistä sanastoa käyttämällä onkin haluttu saada tulevat isät innostumaan vauvan syntymästä vetoamalla heidän omaan mielenkiinnon kohteeseensa.

28) Kuva kannattaa pikimmiten *kopioida* tai *skannata* – – (VOi, 17.)

29) Erilaiset turvakaukaloratkaisut ovat jatkoa *auton lisävarusteille* – – (VOi, 45.)

30) – – erilaisissa rattaiden *renkaissa* on vertailtavaa – – (VOi, 45.)

31) – – kestovaippon *hi-tech-materiaalejakin* voi päätyä vertailemaan *insinöörیتieteen näkökulmasta*. (VOi, 45.)

Esimerkissä 28 käytetyt termit *kopioida* ja *skannata* voidaan katsoa tekniseksi sanastoksi. *Kopioida* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'kopioiden tekemistä' ja 'jäljentämistä', *skannata* puolestaan 'lukea', 'tutkia' ja 'käydä läpi skannerilla'. Varsinkin skannaaminen liittyy tietotekniikkaan, joka useissa tapauksissa ajatellaan miesten osaamisalueeksi. Esimerkissä 29 puolestaan käytetään ilmaisua *auton lisävarusteille*. Miehet ovat usein perehtyneitä autoihin ja niiden varusteisiin, joten kertominen turvaistuinten kuulumisesta auton varusteisiin vauvan synnyttyä vetoaa tulevan isän tunteisiin. Tällä lauseella on tulkintani mukaan pyritty saamaan tuleva isä kiinnostumaan syntyvän vauvan turvallisuudesta autoillessa ja käyttämään omaa tietämystään autoista hyödyksi turvaistuinvalintaa tehtäessä. Myös esimerkissä 30 vedotaan tulevan isän tekniseen tietämykseen erilaisista renkaista ja niiden ominaisuuksista sekä soveltumisesta perheen käyttöön. Esimerkissä 31 termi *hi-tech* tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan mukaan 'huipputekniikkaa'. Insinööri on ammattina aiemmin liitetty enemmän mieheen, joten myös viittaus *insinöörیتieteen näkökulmaan* vetoaa mieheen. Tulevan isän halutaan innostuvan tutkimaan erilaisia vaippoja ja niiden ominaisuuksia.

Myös familie.de-sivuston isälle tai äidin kumppanille kohdennetuissa vinkeissä on käytetty paljon niin teknistä sanastoa kuin muutakin sellaista sanastoa, jotka viittaavat miehen tapaan ajatella asioita enemmänkin rationaalisesti kuin emotionaalisesti, jota pidetään yleisesti naisille ominaisempaan tapaan ajatella asioita.

- 32) – – viel mehr Begriffe
wie *Pränataldiagnostik*, *Zupfmassage* oder *Hypnobirthing* kennen lernen. (SSW2, Partner*innen.)
.– – opit tuntemaan paljon termejä kuten raskaudenaikainen diagnostiikka, raskaushieronta ja hypnosynnytys.
- 33) *Studien zeigen*: – – (SSW6, Partner*innen.)
Tutkimukset osoittavat: – –
- 34) – – säuberst wegen der *Toxoplasmose-Gefahr* das Katzenklo? (SSW7, Partner*innen.)
– – puhdista kissanhiekkalaatikko toksoplasmoosiriskin vuoksi?
- 35) – – welche *zusätzlichen Angebote* oder *Online-Kurse* sie zur Schwangerschaft anbietet? (SSW9, Partner*innen.)
– – mitä tarjouksia ja verkkokursseja tarjotaan raskausajaksi?

Esimerkissä 32 käytetyt termit *Pränataldiagnostik* eli *raskaudenaikainen diagnostiikka*, *Zupfmassage* eli *raskaushieronta* ja *Hypnobirthing* eli *hypnosynnytys* voitaneen mieltää tuleville isille tai äidin kumppaneille uusiksi termeiksi. Näitä termejä on avattu tuleville vanhemmille yhteiseksi tarkoitettussa materiaalissa. Tulkintani mukaan tässä esimerkissä käytetyillä termeillä on haluttu vedota miesten teknologian tuntemukseen ja näin ollen saada mies tai äidin tuleva kumppani kiinnostumaan vauvan odotuksesta ja siihen liittyvistä asioista myös teknisemmästä näkökulmasta. Esimerkissä 33 puolestaan vedotaan miesten rationaaliseen puoleen. Kertomalla, kuinka tutkimukset ovat osoittaneet asioiden olevan, halutaan vedota miesten rationaaliseen puoleen ja näin ollen vakuuttaa myös tuleva isä tai äidin kumppani asioiden tilasta. Näin kirjoittaja on halunnut vedota tieteelliseen tutkimukseen ja niistä saatuun faktatietoon. Esimerkissä 34 puolestaan on korostettu toksoplasmoosin vaaraa tulevalle äidille ja vauvalle. Myös tässä esimerkissä on tulkintani mukaan pyritty luomaan tulevalle isälle tai äidin kumppanille mielikuva mahdollisesta vaarasta. Korostamalla tieteellisesti todistettua ja yleisesti tunnettua mahdollista tartuntariskiä on haluttu sekä kertoa todellisesta vaarasta, mutta myös vedota tulevan isän tai äidin kumppanin haluun suojella perhettään. Esimerkissä 35 puolestaan tulee esille niin taloudellinen kuin tekninenkin näkökulma, joiden voidaan ajatella vetoavan tulevaan isään. Esimerkissä on haluttu tuoda esille mahdollisia tarjouksia tai verkkokursseja, joita vakuutusyhtiöt tarjoavat lasta odottaville perheille.

Myös Vauvan odotus -kirjan Isälle-osiossa on käytetty tulevan vauvan pieneen kokoon ja avuttomuuteen liittyviä pehmeitä ilmauksia.

- 36) – – *omin silmin* nähdä *pikkuruisen* sydämen sykkeen tai jopa *vauvamaisen profiilin*. (VOi, 17.)
- 37) – – tuntee olonsa *turvalliseksi isän sylissä* – – (VOi, 34.)

Esimerkissä 36 käytetään sanaa *oma*, jonka totesin jo aiemmin viittaavan johonkin henkilön yksityiseen tai henkilökohtaiseen asiaan. Esimerkissä on kyse ensimmäisestä ultraäänikuvauksesta ja siinä halutaan korostaa, kuinka tuleva isä kokee itse ja henkilökohtaisesti asian. Samassa yhteydessä on käytetty myös termiä *pikkuruinen*, joka Kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa 'pienen pientä' tai 'pikkuriikkistä'. Myös *vauvamainen profiili* viittaa sikiön kokoon ja ulkonäköön. Näin halutaan korostaa sikiön kokoa ja herätellä tulevan isän tunteita syntyvää vauvaa kohtaan. Esimerkki 37 vetoaa jälleen tulevan isän tunteisiin perheen suojelijana. *Turvallinen*-sanalla viestitään pieneen vauvan avuttomuuden ja turvattomuuden tunteista, joita vauva saattaa yksin ollessaan kokea. Esimerkissä ilmaisun *isän sylissä* käyttö vetoaa miehen tunteisiin, miestä kun on pidetty jo historiallisista ajoista lähtien perheensä suojelijana. Esimerkissä 38 puolestaan on kyse tilanteesta, jossa tuleva isä tunnustelee sikiön liikkeitä vatsan päältä. *Hellä* tarkoittaa kielitoimiston sanakirjan mukaan 'lempeää' ja 'rakastavaa'. Käyttämällä tällaista ilmausta halutaan korostaa sekä tulevan vauvan pienuutta että herätellä isän tunteita syntyvää lasta kohtaan.

Familie.de-sivuston isille tai äidin tuleville kumppaneille suunnatuissa vinkeissä on myös käytetty paitsi tulevan vauvan pieneen kokoon, myös lapsen tulevaisuuteen ja kasvamiseen liittyviä ilmauksia. Vaikka aineistossa on mukana myös sellaisia ilmauksia, jotka ilmentävät vauvan pientä kokoa, on pääpaino aineistossani kuitenkin niillä ilmauksilla, joilla halutaan herätellä tulevaa isää tai äidin kumppania pohtimaan omaa suhdettaan tulevaan lapseen.

39) Väter, die sich *viel um ihren Nachwuchs kümmern* – – (SSW11, Partner*innen.)
Isät, jotka välittävät suuresti lapsistaan – –

40) *Wie wollt ihr als Eltern sein?* (SSW14, Partner*innen.)
Millainen haluat olla vanhempana?

41) *Zeit für erste Gespräche mit dem Baby* – – (SSW23, Partner*innen.)
Aikaa ensimmäiselle keskustelulle vauvan kanssa – –

42) – – wenn *euer Baby* da ist. (SSW27, Partner*innen.)
– – kun vauvanne on täällä.

43) – – einen *Mini-Menschen*. (SSW32, Partner*innen.)
– – mini-ihminen.

Esimerkissä 39 kerrotaan, että lapsistaan paljon välittävät isät saavat luotua lapsiinsa läheiset ja hyvät suhteet ja tällaisten isien lapset myös kehittyvät hyvin. Näin halutaan korostaa isän välittävän roolin vaikutusta lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä sitä kautta myös lapsen tulevaisuuteen. Esimerkissä

40 puolestaan kysytään, millainen tuleva isä tai äidin kumppani haluaa olla vanhempana. Näin halutaan herätellä tulevaa vanhempaa pohtimaan asiaa monesta eri näkökulmasta ja samalla miettimään, miten eri vaihtoehdot vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. Esimerkki 41 puolestaan liittyy siihen, että kohdussa vauvat kuulevat paremmin miehen kuin naisen ääneen. Tässä esimerkissä kehoitetaan aloittamaan jo ensimmäiset keskustelut vauvan kanssa. Näin halutaan korostaa myös tulevan isän tai äidin kumppanin tiivistä suhdetta ja vahvaa sidettä vielä syntymättömään lapseen. Tulkintani mukaan tässä halutaan luoda tulevalle isälle tai äidin kumppanille myös mielikuvaa siitä, että keskusteluja tulevan lapsen kanssa tulee olemaan vielä lukuisia. Esimerkki 42 liittyy vinkkiin, jossa halutaan korostaa parisuhteen hoitamisen tärkeyttä vauvan syntymän jälkeen. Isille tai äidin kumppaneille suunnatussa vinkissä kehoitetaan kuuntelemaan ja keskustelemaan asioista avoimesta, kun vauva on syntynyt. Tässä esimerkissä halutaan korostaa sitä, että vauva on parin yhteinen. Näin halutaan korostaa isän merkitystä vauvan elämässä ja tulevaisuudessa. Esimerkissä 43 korostetaan tulevan vauvan pientä kokoa. *Mini*-sanalla halutaan korostaa tulevan vauvan kokoa, mutta toisaalta käyttämällä sanaa *ihminen* halutaan lukijalle luoda mielikuva lapsesta eikä sikiöstä. Tässä haetaan tulkintani mukaan hieman samanlaista ajatusta kuin suomenkielisessä aineistossa käytetyllä termillä *vauvamainen profiili* (esimerkki 36).

4.3 Interpersoonainen näkökulma – vuorovaikutus kirjoittajan ja lukijan välillä

Kriittisessä diskurssianalyysissä kielenkäyttöä pidetään sosiaalisena areenana, jossa ilmenee samaan aikaan kaksi perustavaa laatua olevaa sosiaalista prosessia: maailman hahmottaminen ja vuorovaikutus. Jokainen lyhytkin teksti osallistuu omalta, vaikka pieneltäkin, osaltaan ympäröivän maailman ja sen rakenteiden rakentumiseen. Ei kuitenkaan ajatella, että diskurssilla olisi suoraa vaikutusta kaikkeen ympärillään olevaan, vaan kielenkäyttö voi yhdessä muiden käytänteiden kanssa joko vahvistaa tai heikentää tiettyjä näkemyksiä. (Pietikäinen 2000, 198.)

Tekstin vuorovaikutusta tarkastelemalla päästään käsiksi siihen, miten teksti kytkeytyy sosiaaliseen yhteisöönsä. Tekstillä on tavoite tehdä jotain ja tämän myötä tekstiin rakentuu sisään lukija ja kirjoittaja, mutta myös näiden välinen suhde. Interpersoonainen tarkastelu paljastaa tekstiin rakentuvan sosiaalisen todellisuuden, roolit ja identiteetit sekä osapuolten väliset suhteet. Interpersoonaisuuden alaan kuuluu tutkia sitä, miten kirjoittaja suhtautuu esittämäänsä asiaan. Myös sekä kirjoittajan että lukijan roolit kuuluvat tämän analyysin piiriin. (Hiidenmaa 2000, 173.)

Analyysissa usein tarkastellaan tekstin modaalisuutta ja adverbeja osoittamassa suhtautumista. Myös esimerkiksi lainaukset ja siteeraukset huomioidaan analyysissa. (Hiidenmaa 2000, 173.) Modaalisuus on laaja semanttinen alue, jossa on kyse jonkin asiointilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia koskevista arvioista. Modaalisilla kielenaineiksilla puhuja ilmaisee esimerkiksi asian varmuutta tai epävarmuutta, välttämättömyyttä, mahdollisuutta tai mahdottomuutta. Modaalisia kielenaineiksia ovat modukset ja modaaliverbit, konstruktiot sekä monet adjektiivit, adverbit ja partikkelit. (ISK 2004, 1479–1480.)

Vauvan odotus -kirjan äidille-osassa on käytetty paljon modaaliverbejä. Modaaliverbit ilmaisevat mahdollisuutta (esimerkiksi *voida, saattaa, taitaa*) ja välttämättömyyttä (esimerkiksi *täytyä, pitää, joutua*). Modaaliverbien ominaisuuksiin kuuluu, että niihin kuuluu infinitiivi. (ISK 2004, 1488–1490.)

44) Tässä vaiheessa *voit* kuulla – – (VOä, 62.)

45) Se *voi* myös tunnistaa isän – – (VOä, 106.)

46) – – *saattavat* kadota – – (VOä, 142.)

Esimerkeissä 44 ja 45 ilmaistaan mahdollisuutta, esimerkissä 44 on kyse sikiön sydänäänten kuulemisesta ensimmäistä kertaa ja esimerkissä 45 on kyse siitä, että tuleva lapsi voi tunnistaa isän äänen, mikäli isä on puhunut sikiölle. Esimerkissä 46 ilmaistaan mahdollisuutta ennenaikaisten supistusten äkilliseen loppumiseen.

Saksankielisellä familie.de-sivustolla tulevalle äidille kohdennetuissa vinkeissä myös on käytetty jonkin verran modaaliverbejä.

47) Ein negativer Test *muss nicht* zwingend negativ bedeuten – – (SSW4, Mama.)
Negatiivisen testin ei tarvitse tarkoittaa negatiivista – –

48) Joggen *solltest* du – – (SSW17, Mama.)
Lenkkeilyä sinun tulisi – –

Esimerkissä 47 ilmaistaan mahdollisuutta. Esimerkissä kerrotaan, että negatiivisen testituloksen ei välttämättä tarvitse (*müssen*) olla lopulta negatiivinen. Esimerkin jatkossa kehoitetaan tekemään uusi testi muutaman päivän kuluttua. Esimerkissä 48 puolestaan kehoitetaan tulevaa äitiä liikkumaan paljon ja kerrotaan erilaisia raskauden aikana hyvin toimivia liikuntalajeja. Esimerkissä kerrotaan, että lenkkeilyä tulisi (*sollen*) välttää eikä se välttämättä ole hyväksi raskauden aikana.

Vauvan odotus -kirjassa käytetään moduksista eniten indikatiivia. ISK (2004, 142–143) kertoo indikatiivin olevan tunnukseton verbin modus, joka taipuu kaikissa tempuksissa. Kirjan äidille-osiossa on käytetty paljon myös imperatiivia. Imperatiivi on modus, jota käytetään ilmaisemaan käskyä tai kehotusta (ISK 2004, 144–145).

49) *Iloitse siitä!* (VOä, 62.)

50) *Huolehdi siis runsaan veden saannista – –* (VOä, 74.)

51) *– – juttele ja laula sille!* (VOä, 106.)

Kaikissa yllä olevissa esimerkeissä imperatiivia on käytetty kehotuksena. Esimerkissä 49 kehoitetaan tulevaa äitiä iloitsemaan, kun hän kuulee ensimmäisen kerran sikiön sydänäänet. Esimerkki 50 puolestaan kehottaa tulevaa äitiä juomaan paljon vettä, koska vesi on paras janojuoma. Esimerkissä 51 tuodaan esiin erilaisia tapoja, joilla tuleva äiti voi totuttaa sikiötä omaan ääneensä ja vaikka opettaa sikiölle jo valmiiksi kehtolaulun.

Familie.de-sivuston äidille suunnatuissa vinkeissä käytetään suomenkielisen aineiston lailla moduksista eniten indikatiivia. Vinkeissä on käytetty paljon myös imperatiivia.

52) *Sei gut zu dir und deinem Körper – –* (SSW1-2, Mama.)
Ole armollinen itsellesi ja kehollesi – –

53) *Such dir ruhig schon eine Hebamme.* (SSW5, Mama.)
Etsi itsellesi jo rauhassa kätilö.

54) *– – ausreichend UV-Schutz nicht vergessen.* (SSW9, Mama.)
– – älä unohda riittävää UV-suojaa.

Kaikissa yllä olevissa esimerkeissä imperatiivia on käytetty kehotuksena. Esimerkissä 52 kehoitetaan tulevaa äitiä olemaan hyvä itselleen ja vartalolleen. Esimerkin jatkosta selviää, että näin varmistetaan vauvalle paras mahdollinen kasvu. Esimerkki 53 puolestaan kehottaa tulevaa äitiä etsimään ajoissa kätilön raskautta ja synnytystä varten. Esimerkissä 54 muistutetaan, että tulevan äidin on raskauden aikana erittäin tärkeää muistaa suojata ihonsa riittävän hyvin UV-säteiltä. Tämä esimerkki edustaa aineistossani harvinaisempaa muotoa, jossa äitiä kehoitetaan tekemään jotain käyttämällä kieltoverbiä.

Vauvan odotus -kirjan Äidille-osiossa on käytetty myös paljon adverbeja ja partikkeleita. Adverbit ilmaisevat lauseessa esitetyn tilanteen erilaisia puitteita ja suhteita. Ne voivat ilmaista aikaa (esimerkiksi *eilen, myöhemmin*), paikkaa (esimerkiksi *lähelle, kauas*), tilaa (esimerkiksi *hämillään*), tapaa (esimerkiksi *nopeasti, hyvin*) tai määrää (esimerkiksi *vähän, liikaa*). (ISK 2004, 638.)

Partikkelit puolestaan ovat taipumattomia sanoja, jotka eivät saa määritteitä eivätkä itse toimi määritteinä (esimerkiksi *jopa*, *ihan*). Partikkelit toimivat yleensä lauseessa liitännäisinä tai muodostavat yksin koko lausuman. (ISK 2004, 769–771.)

55) *Ehkä* sinäkin voisit ottaa – – (VOä, 62.)

56) *Kuten varmaan* tiedät – – (VOä, 74.)

57) – – et *todennäköisesti* tunne sitä – – (VOä, 86.)

58) – – potkut voi *jopa* nähdä. (VOä, 87.)

Esimerkissä 55 adverbiksi *ehkä* ilmaisee mahdollisuutta. Esimerkissä on kyse kehotuksesta äidille rauhoittaa hetki päivästä mietiskelyyn. Esimerkissä 56 on puolestaan käytetty kahta eri adverbia. Adverbiksi *kuten* on käytetty merkityksessä niin kuin, joka ilmaisee tässä tapauksessa tietyn asian varmuutta. Adverbiksi *varmaan* on puolestaan käytetty merkityksessä, ettei asiasta todennäköisesti ole epävarmuutta. Esimerkissä 57 adverbiksi *todennäköisesti* kuvaa jonkin asiaan todennäköisyyttä, sitä tapahtuuko jokin asia vai ei. Tässä esimerkissä adverbilla on kuvattua asiaa, jota lukija ei suurella todennäköisyydellä tunne. Tämä mielikuva tulee esiin adverbiksi edeltävästä kieltoverbin käytöstä. Esimerkissä 58 on käytetty partikkelia *jopa* vahvistamaan sanaa *nähdä*.

Myös saksankielisen materiaalin tuleville äideille suunnatuissa vinkeissä on käytetty paljon adverbeja ja partikkeleita.

59) – –bekommst du 72 Stunden *nach* der Geburt eine zweite Injektion. (SSW26, Mama.)

– – saat 72 tunnin kuluttua synnytyksestä toisen ruiskeen.

60) *Noch* 10 Wochen bis *zu* Geburt – – (SSW30, Mama.)

Vielä 10 viikkoa synnytykseen – –

61) Packe *also* ruhig *schon* deine Kliniktasche – – (SSW30, Mama.)

Pakkaa siis jo sairaalakassisi – –

62) Du spürst dein Baby nicht *mehr* so intensiv und oft wie *vorher*, – – (SSW31, Mama.)

Et enää tunne vauvaasi niin voimakkaasti ja usein kuin *aiemmin* – –

Esimerkissä 59 adverbiksi *nach* 'kuluttua, jälkeen' ilmaisee aikaa. Esimerkissä on kyse äidille raskauden aikana tehtävistä testeistä ja saatuihin tuloksiin mahdollisesti liittyvästä lääkityksestä. Esimerkissä kerrotaan, milloin äiti saa toisen pistoksen. Esimerkissä 60 on myös käytetty adverbiksi *noch* 'vielä' merkitsemään jäljellä oleva aikaa. Esimerkissä 61 sanaa *also* 'siis' sekä *schon* 'jo' on käytetty

adverbina kuvaamaan aikaa eli sitä, mitä tulevan äidin pitää tehdä seuraavaksi; pakata sairaalakassi. Esimerkissä 62 puolestaan kerrotaan, ettei äiti enää tunne vauvan liikkeitä samoin kuin aiemmin raskauden aikana. Tässäkin esimerkissä adverbeja *mehr* 'enää' ja *vorher* 'aiemmin' on käytetty kuvaamaan aikaa.

Vauvan odotus -kirjan isälle-osiossa on käytetty erilaisia vuorovaikutuksen keinoja kuin äidille-osiossa. Modaaliverbejä on käytetty isälle-osiossa osittain eri tavoin kuin äidille-osiossa. Siinä missä äideille suunnatussa osiossa modaaliverbit ilmaisevat mahdollisuuksia, ilmaisevat ne isille suunnatussa osassa pääasiassa välttämättömyyttä.

63) Mielessä *saattaa* myllertää erilaisia pelkoja – – (VOi, 13.)

64) – – mörköjen kanssa *ei tarvitse* jäädä yksin. (VOi, 13.)

65) Tukihenkilönä olemista *ei pidä* väheksyä. (VOi, 25.)

Esimerkissä 63 kerrotaan siitä mahdollisuudesta, että tulevalla isällä voi herätä erilaisia pelkoja lapsen syntymän lähestyessä. Esimerkit 63 ja 64 kertovat myös, että asia ei ole välttämätön; voi olla, että näin ei tapahdukaan. Esimerkissä 64 kerrotaan, ettei esimerkissä 63 mainittujen pelkojen kanssa tarvitse jäädä yksin ja esimerkissä 65 puolestaan kerrotaan, ettei isän roolia tulevan äidin tukihenkilönä tule väheksyä.

Familie.de-sivustolla modaaliverbejä on käytetty isille tai äidin kumppaneille suunnatuissa vinkeissä osittain eri tavoin kuin äideille suunnatuissa vinkeissä. Jos äideille suunnatuissa vinkeissä modaaliverbit ilmaisevat mahdollisuuksia, ilmaisevat ne isille suunnatussa osassa pääasiassa välttämättömyyttä.

66) Auch Männer *können* in der Regel mit einem gesunden Lebensstil – – (SSW1-2, Partner*innen.)

Myös miehet voivat noudattaa terveellisiä elämäntapoja – –

67) – – *wirst* du noch viel mehr Begriffe – – (SSW3, Partner*innen.)

– – tulet tutustumaan moniin muihin termeihin – –

68) – – in der du deine Partnerin unterstützen *darfst*. (SSW3, Partner*innen.)

– – jossa sinun tulee tukea kumppaniasi.

Esimerkissä 66 kerrotaan siitä, että tulevalla isällä tai äidin kumppanilla voi olla mahdollisuus vaikuttaa tulevan äidin terveyteen ja hyvinvointiin sekä samalla tulevan vauvan terveyteen tekemillään terveellisillä valinnoilla. Esimerkissä on käytetty *können*-modaaliverbiä, joka kääntyy

suomeksi osata, voida. Tässä haluan nostaa esille, että siinä missä äitiä kehoitetaan tekemään hyviä valintoja, isää tai kumppania kehoitetaan enemmänkin pohtimaan omien valintojensa merkitystä niin tulevan äidin kuin lapsenkin terveyden kannalta. Esimerkissä 67 kerrotaan, että tulevien kuukausien aikana lapsen isä tai äidin kumppani tulee oppimaan monia raskauteen liittyviä termejä. Tässä esimerkissä on alkuperäisessä tekstissä käytetty *werden* (tulla joksikin) -modaaliverbiä. Esimerkissä 68 puolestaan kerrotaan, kuinka tuleva isä tai äidin kumppani voi tukea tulevaa äitiä tulevien kuukausien aikana. Tässä esimerkissä on puolestaan käytetty modaaliverbiä *dürfen* 'täytyä'.

Vauvan odotus -kirjan Isälle-osiossa eniten käytetty modus on indikatiivi, aivan kuten Äidille-osiossakin. Konditionaaliin törmää isälle-osiossa paljon äidille-osiota harvemmin.

69) – – jos vauva *syntyisi* toisen kolmanneksen jälkeen – – (VOi, 7.)

Esimerkki 69 on ainoa konditionaalimuoto, jonka löysin siitä aineistosta, jonka rajasin tutkimukseni kohteeksi. Erotuksena Äidille-osioon, jossa konditionaalia käytetään enemmänkin tunteita herättävässä yhteydessä, Isälle-osiossa konditionaalia on käytetty yhteydessä, jossa kerrotaan ennenaikaisen synnytyksen riskeistä.

Saksankielisessä aineistossa isille tai äidin tulevalle kumppanille kohdennetuissa vinkeissä eniten käytetty modus on indikatiivi, aivan kuten äidillekin suunnatuissakin kysymyksissä. Kuten suomenkielisessäkin aineistossa, konditionaaliin törmää isälle-osiossa paljon äidille-osiota harvemmin.

70) *Wusstest du*, – – (SSW3, Partner*innen.)

Tiesitkö, – –

71) *Beim Test dabei sein oder überraschen lassen?* (SSW4, Partner*innen.)

Ollako testissä paikalla vaiko yllättyä?

72) *Wie wäre es*, – – (SSW28, Partner*innen.)

Miten olisi, – –

Esimerkissä 70 tulevalle isälle tai äidin kumppanille esitetään kysymys siitä, josko tämä tietää, että raskausviikosta käytetään yleensä lyhennettä SSW (*Schwangerschaftswoche*). Tämän jälkeen kerrotaan, kuinka tulevien kuukausien aikana isä tai äidin kumppani tulee oppimaan monia uusia raskauteen liittyviä termejä. Esimerkki 71 puolestaan muodostaa kokonaisuudessaan tulevalle isälle tai äidin kumppanille kohdennetun kysymyksen. Tulkintani mukaan tässä on pyritty tuomaan esille mahdollisesti usein tulevan isän tai äidin kumppanin mielessä pyörivä ajatus siitä, tehdäänkö raskaustesti yhdessä vai saako isä tai äidin kumppani tiedon mahdollisesta raskaudesta vasta testin

jälkeen. Näin toimien kirjoittaja on ehkä halunnut herätellä myös ajatuksia siitä, että näitä kysymyksiä pohtiva henkilö ei ole ainoa, vaan tämänkaltaisia ajatuksia saattaa tulla esille myös muilla vastaavassa tilanteessa. Esimerkki 72 puolestaan edustaa aineistossa harvinaisempia konditionaaleja. Esimerkki liittyy ajatukseen tulevan isän tai äidin kumppanin laittamasta herkullisesta ruoasta tulevalle äidille. Tässä esimerkissä halutaan kysyä tulevalta isältä tai äidin kumppanilta, millainen ajatus olisi, jos hän hemmottelisi tulevan lapsen äitiä laittamalla tämän lempiruokia.

Imperatiivia on käytetty paljon Vauvan odotus -kirjan Isälle-osiossa. Siinä missä imperatiivia käytetään Äidille-osiossa pehmeänä kehotuksena ja herättelynä, Isälle-osiossa kyseessä on useimmiten kehotusta voimakkaampi käsky.

73) Olet korvattavissa – *muuta se!* (VOi, 25.)

74) – – *kääntäkää* tämä epäluonnollinen kehitys ja *näyttäkää*, mihin pystytte. (VOi, 43.)

75) Sydämesi *toimikoon* kompassinasi. (VOi, 52.)

Esimerkissä 73 käsketään isää tarttumaan voimakkaammin toimeen ja tekemään itsestään korvaamaton tulevalle perheelleen. Käskyn kovuutta kuvastaa myös käytetty huutomerkki. Esimerkissä 74 kirjoittaja käskää kaikkia miehiä osallistumaan enemmän vauvan hoitoon ja ottamalla osan hoitovastuusta äideiltä näyttämään, mihin miehet pystyvät. Esimerkki 75 eroaa kirjan Isälle-osion imperatiivien yleisestä linjasta, koska siinä kehotusta ei ole kohdistettu miehelle, vaan tämän sydämelle.

Imperatiivia on käytetty paljon myös saksankielisen aineiston isille ja äidin kumppaneille suunnatuissa vinkeissä. Myös saksankielisessä aineistossa isälle ja äidin kumppanille osoitetuissa vinkeissä kyseessä on useimmiten kehotusta voimakkaampi käsky.

76) *Stell dich* schon mal auf eine spannende Zeit ein – – (SSW3, Partner*innen.)
Valmistaudu jännittävään aikaan – –

77) *Sag* deiner Partnerin – – (SSW4, Partner*innen.)
Kerro kumppanillesi – –

78) *Frag* dich – – (SSW5, Partner*innen.)
Kysy itseltäsi – –

79) *Sei* lieber für sie da. (SSW8, Partner*innen.)
Ole läsnä hänelle.

Esimerkissä 76 käsketään isää tai äidin kumppania valmistautumaan edessä olevaan jännittävään aikaan; raskauteen ja elämään lapsen kanssa. Esimerkissä 77 kirjoittaja käskee kaikkia miehiä tai äidin kumppaneita kertomaan oman mielipiteensä tulevalle äidille. Esimerkki liittyy tilanteeseen, jossa tuleville isille tai äidin kumppaneille esitetään kysymys, jossa pohditaan, tehdäänkö testi yhdessä vai haluaako kumppani kuulla vastauksen vasta testin jälkeen (esimerkki 71). Esimerkki 78 puolestaan taas kehottaa isää tai äidin kumppania kysymään itseltään omista tuntemuksistaan. Näin kirjoittaja haluaa isän tai äidin kumppanin tarkastelevan myös omia tunteitaan ja pysähtyvän niiden äärelle. Esimerkissä 79 puolestaan kehoitetaan isää tai äidin kumppania olemaan paikalla tulevaa äitiä varten. Esimerkki liittyy kirjoitukseen, jossa kerrotaan tilanteen olevan uusi molemmille osapuolille, niin tulevalle äidille kuin tämän kumppanillekin, ja kerrotaan samalla, että tulevan äidin tunteet saattavat vaihdella nopeastikin surullisesta iloiseen. Isää tai äidin kumppania kehoitetaan näissä tilanteissa tuomitsemisen sijaan olemaan tulevan äidin tukena.

Adverbeja Vauvan odotus -kirjan Isälle-osioista kerätyssä aineistossa esiintyy enemmän kuin Äidille-osion aineistossa.

80) – – tapahtuu kasvun lisäksi *myös* hienosäättöä – – (VOi, 7.)

81) – – sikiö tuntee äänet värinänä jo paljon *aiemmin*. (VOi, 34.)

82) – – synnytyslaitos on *kaukana* kotoa – – (VOi, 50.)

83) – – *no*, aikuinen *toivottavasti* valmistautuu vanhemmuuteen – – (VOi, 7.)

Esimerkissä 80 adverbi *myös* kuvaa sitä, että kasvun lisäksi sikiössä tapahtuu hienosäättöä. Esimerkissä 81 käytetään ajan adverbia *aiemmin*, kun taas esimerkiksi 82 käytetään paikan adverbia *kaukana*. Äidille-osiossa adverbeja käytetään osana puhuttelua ja ilmaistaan mahdollisuutta johonkin. Sen sijaan Isälle-osiossa käytetyt adverbit liittyvät johonkin todelliseen; sikiön kasvuun, ultraäänitutkimuksiin, sikiön korvien kehitykseen tai synnytyssairaalan sijaintiin. Esimerkissä 83 on käytetty partikkelia *no* kerrottaessa, mitä ehtii tekemään sen yhdeksän kuukauden aikana, joka sikiöllä kestää kehitettyä elinkelpoiseksi vauvaksi. Esimerkissä on käytetty myös adverbia *toivottavasti* herättelemään tulevaa isää valmistautumaan tulevaan isyyteen.

Myös saksankielisessä aineistossa adverbeja ja partikkeleja isille ja äidin kumppaneille suunnatuissa vinkeissä ja niistä kerätyssä aineistossa esiintyy enemmän kuin äidille suunnatuista vinkeistä kerätyssä aineistossa.

84) – – versuche sie *zu* unterstützen und ihr etwas Gutes *zu* tun. (SSW24, Partner*innen.)

-- yritä tukea häntä ja tehdä hänelle hyvää.

85) -- am besten *vor* der Geburt -- (SSW25, Partner*innen.)
-- mieluiten ennen syntymää --

86) Ihr könnt *später* noch die Aufteilung -- (SSW25, Partner*innen.)
Voit tehdä jaon myöhemmin --

87) *Dann* gilt es *jetzt* die Vaterschaftsanerkennung -- (SSW31, Partner*innen.)
Sitten se soveltuu *nyt* isyyden tunnustamiseen --

88) *So* könnt ihr euch statt auf Papierkram -- (SSW31, Partner*innen.)
Niin voit keskittyä paperitöiden sijaan --

89) Ihr Körper baut schließlich *gerade* -- (SSW32, Partner*innen.)
Hänen vartalonsa rakentaa täsmälleen --

Esimerkissä 84 partikkeli *zu* kuvaa sitä, että tulevan isän tai äidin kumppanin tulee pyrkiä tukemaan tulevaa äitiä sekä pyrkiä tekemään hänelle hyviä asioita. Tässä partikkeli *zu* merkitsee päämäärää ja tekemisen kohdetta. Esimerkissä 85 käytetään partikkelia *vor* 'ennen', kun tulevaa isää tai äidin kumppania halutaan herätellä pohtimaan vanhempainrahaan liittyviä kysymyksiä; nämä asiat on hyvä selvittää jo ennen lapsen syntymää. Esimerkki 86 on poimittu samasta vanhempainrahaa koskevasta vinkistä. Siinä puolestaan käytetään adverbia *später* 'myöhemmin' kuvaamaan aikaa; muutoksia on mahdollista tehdä myöhemminkin. Esimerkissä 87 käytetään sanoja *dann* 'sitten' ja *jetzt* 'nyt' määrittelemään aikaa. Esimerkissä 88 on käytetty adverbia *so* 'sitten' ilmaisemaan tapaa, jolla tuleva isä tai äidin tuleva kumppani voi toimia ja näin toimien keskittyä vauvaan paperityön sijaan. Esimerkissä 89 on käytetty adverbia *gerade* 'nyt' kuvaamaan tapaa, isälle tai äidin kumppanille osoitetussa vinkissä muistutetaan, että lapsen äidin keho rakentaa tällä hetkellä mini-ihmistä (esimerkki 43).

5 Lopuksi

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, minkälaisen kuvan suomalaisissa äitiys- ja lastenneuvoloissa jaettava materiaali sekä Saksassa saksan kielellä tuleville vanhemmille tarjolla oleva materiaali antaa naisten ja miesten rooleista perheen perustamiseen ja lasten kasvatukseen liittyen. Tutkimushypoteesini oli, että lastenhoidollisissa kysymyksissä naisille ja miehille luodaan erilaisia odotuksia.

Koska tutkimani aineisto oli pieni, tutkimukseni luonne on ehdottomasti kvalitatiivinen. Käytin tutkimuksessani menetelmänä kontrastiivista diskurssianalyysia. Tutkimukseni perustuu kriittiseen diskurssianalyysiin ja tarkastelenkin aineistoa ideationaalisesta ja interpersoonaisesta näkökulmasta.

Tutkimukseni perusteella äideille ja isille suunnatussa materiaalissa käytetään erilaista kieltä. Tämä tuli esille sekä suomen- että saksankielisessä materiaalissa. Myös asioita esitetään eri tavoin ja näin pyritään saamaan haluttu kohderyhmä – joko lasta odottava tuleva äiti tai isä taikka äidin kumppani – kiinnittämään huomionsa haluttuun asiaan.

Tulevia äitejä puhutellaan niin suomen- kuin saksankielisessäkin materiaalissa pehmeästi ja tunteisiin vetoavasti, kun taas isille tai saksankielisessä aineistossa myös äidin muulle kuin miessukupuolta edustavalle kumppanille suunnattujen tekstien lähestymistapa on paljon rationaalisempi ja vetoaa enemmän tulevien isien tai äidin kumppanien maskuliiniseen puoleen. Sekä suomen- että saksankielisessä aineistossa oli havaittavissa äideille suunnatussa materiaalissa erilaisia onnellisuuteen ja rakkauteen liittyviä ilmaisuja huomattavasti enemmän kuin isille tai äidin kumppaneille suunnatussa materiaalissa.

Isille tai äidin kumppanille suunnatussa materiaalissa käytetään myös enemmän käskyjä, kun taas äitejä ennemminkin kehoitetaan tekemään jokin asia. Samankaltainen lähestymistapa tuli ilmi sekä suomen- että saksankielisessä aineistossa. Tuleville äideille haluttiin puhua pehmeämmin ja luoda mielikuvia ihanasta, ainutlaatuisesta ajasta, kun taas tuleville isille tai äidin kumppaneille muistuteltiin enemmän myös käytännön asioista kuten turvaistumista ja raha-asioden hoitamisesta jo ennen vauvan syntymää.

Vaikka äideille ja isille tai äidin kumppanille suunnatuissa osioissa käytetään erilaista kieltä, ei materiaalista kuitenkaan tule esille, että vanhemmille luotaisiin erilaisia odotuksia lasten hoidossa. Molemmissa tarkastelemissani aineistoissa tuodaan esille usein, että lapsi on parin yhteinen ja molempien vanhempien panostus on tarpeen perheen toimimiseksi. Analyysini perusteella miehiä ja äidin kumppaneita kannustetaan, välillä huumorinkin keinoin, hoitamaan vauvaa sekä ottamaan

enemmän vastuuta kodista ja perheestä sen sijaan, että vahvistettaisiin äidin ja isän tai äidin kumppanin erilaisia rooleja perheessä.

Tutkimustani ei voi pienen aineiston takia yleistää. Tutkimukseni antaa ainoastaan aihetta jatkotutkimuksiin. Vauvan odotus -kirjasta jäi paljon aineistoa analysoimatta jo pelkästään diskurssianalyttisestä näkökulmasta. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia aineistoa esimerkiksi retoriikan näkökulmasta. Mielenkiintoista olisi myös tutkia sitä, millaisen kuvan tekstit antavat todellisuudesta ja mitä ne puolestaan jättävät kertomatta. Kuten jo aiemmin tutkimuksessani on tullut esille, saavat tulevat vanhemmat raskausaikana äitiys- ja lastenneuvolasta paljon erilaista materiaalia, joten tutkimusta olisi mahdollista laajentaa myös kyseiseen muuhun materiaaliin. Lisäksi erilaisia lasten hoitoon ja kasvatukseen liittyviä oppaita on paljon, joten myös niitä voisi analysoida esimerkiksi diskurssianalyysin tai retoriikan näkökulmasta. Myös saksan kielellä on saatavilla valtavasti materiaalia koskien raskausaikaa ja synnytystä. Pelkästään familie.de-sivustolla jäi huimaa määrää aineistoa analysoimatta. Lisäksi saksankielisiä vastaavan kaltaisia sivustoja on useampia ja olisikin mielenkiintoista vertailla niitä esimerkiksi Vauvan odotus -kirjaan ja katsoa, olisivatko saadut tulokset samankaltaisia.

Lähteet

Aineslähteet

Familie.de = Familie.de-verkkosivusto. [Verkkosivusto.] Berliini, Saksa. [Viitattu 29.1.2024.] Saatavissa: <http://www.familie.de>.

VO = Vauvan odotus 2014–2015. Vaukirja, Helsinki.

Muut lähteet

Allmendinger, Jutta – Leuze, Kathrin – Blanck, Jonna M. 2008: 50 Jahre Geschlechtergerechtigkeit und Arbeitsmarkt. Teoksessa *APuZ Aus Politik und Zeitgeschichte: 50 Jahre Gleichberechtigung*. S. 18–25. Toim. Ute Gerhard, Beata Hoecker, Jutta Allmendinger, Kathrin Leutze, Jonna M. Blanck, Elisabeth Beck-Gernsheim, & Peter Döge, Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament. 9.7.2008.

Böttger, André 2006: Frauenwahlrecht in Deutschland – ein Rückbild. Teoksessa *Von heute an für alle! : Hundert Jahre Frauenwahlrecht*. S. 61–70. Toim. Marjaliisa Hentilä, Maria Lähteenmäki, Alexander Schug & Irma Sulkunen. BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, Saksa.

Connell, R.W 2005: *Masculinities*. Second edition. University of California Press.

Fairclough, Norman 1997: *Miten media puhuu*. Vastapaino, Tampere.

Gerhard, Ute 2008: 50 Jahre Gleichberichtung – eine Springprozeession. Teoksessa *APuZ Aus Politik und Zeitgeschichte: 50 Jahre Gleichberechtigung*. S. 3–10. Toim. Ute Gerhard, Beata Hoecker, Jutta Allmendinger, Kathrin Leutze, Jonna M. Blanck, Elisabeth Beck-Gernsheim, & Peter Döge, Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament. 9.7.2008.

Gestrich, Andreas 2013: *Geschichte der Familie im 19. und 20. Jahrhundert*. Oldenbourg Verlag, München, Saksa.

Heinrich, Elisa 2022: *Intim und respektabel: Homosexualität und Freundinnenschaft in der deutschen Frauenbewegung um 1900*. V&R unipress, Göttingen, Saksa.

Hervé, Florence – Doormann, Lottemi 1983: *Geschichte der deutschen Frauenbewegung* (2. painos.). Pahl-Rugenstein, Köln, Saksa.

Hietala, Heidi 2016: Näistä syistä lapset kannattaa hankkia jo parikymppisenä. Iltasanomien verkkolehti 9.6.2016. Viitattu 2.1.2021. Saatavilla: <https://www.is.fi/perhe/art-2000001197166.html>

Hiidenmaa, Pirjo 2000: Lingvistinen tekstintutkimus. Teoksessa: *Kieli, diskurssi & yhteisö*. S. 161–190. Toim. Arja Piirainen-Marsh ja Kari Sajavaara. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Hudax, Tina 2018: *Genderzertifiziert! – Gendersensibilisiert? Über die Förderung der Gleichstellung von Männern und Frauen am Arbeitsmarkt am Beispiel geschlechterkompetenter Didaktik in der Erwachsenenbildung*. Pro gradu -tutkielma. Grazin yliopiston filosofinen tiedekunta, kasvatus- ja opetustieteen laitos, Graz, Itävalta.

Hyytiäinen, Tuija 2014: *Puhetta isyydestä ja osallistumisesta. Isyyden diskursiivinen rakentuminen KaksPlus-lehdessä 1970–2010*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalityön oppiaine, Jyväskylä.

ISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. SKS, Helsinki.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 1999: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.

- Jokinen, Arto 2010: Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa: *Käsikirja sukupuoleen*. S. 128–138. Toim. Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Eeva 2005: *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Julkunen, Raija 2010: *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Kantola, Johanna – Nousiainen, Kevät – Saari, Milja 2012: *Tasa-arvo toisin nähtynä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kielitoimiston sanakirja. [Online-tietokanta.] Helsinki. [Viitattu 28.12.2017.] Saatavilla: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>.
- Kittner, Mathias 2014: *Frauen in Führungspositionen in einem von männerdominierten Berufsfeld Eine empirische Untersuchung zu den Einflussfaktoren auf Frauen bei der Entscheidung für eine berufliche Karriere am Beispiel eines technisch-orientierten sächsischen Unternehmens*. Diplomityö. Mittweidan korkeakoulun sosiaalityön laitos, Mittweida, Saksa.
- Kärnä, Aino 1997: Sävytyksen ilmaiseminen kontrastiivisen kielentutkimuksen valossa. Teoksessa: *Kontrastiivinen tarkastelu kääntäjän apuna*. S. 19–30. Toim. Nina Korimo-Girod. Yliopistopaino, Helsinki.
- Könönen, Merja 2020: Perheen perustaminen jumiuttaa kolmikymppisten naisten palkkakehityksen. Helsingin Sanomien verkkolehti 11.12.2020. Viitattu 2.1.2021. Saatavilla: <https://www.hs.fi/talous/art-2000007675387.html>
- Lapinkangas, Pasi 2018: Tutkijan mukaan Suomessa pitäisi puhua siitä, että perhe olisi hyvä perustaa viimeistään kolmikymppisenä – "Yhteiskunnassa tulisi olla tilaa saada lapset ajoissa". Kalevan verkkolehti 11.4.2018. Viitattu 3.1.2021. Saatavilla: <https://www.kaleva.fi/tutkijan-mukaan-suomessa-pitaisi-puhua-siita-etta/1829339>
- Lehmusvirta, Anna-Maija 2019: „HAUSFRAU ZU SEIN, IST DAS SCHLIMMSTE, WAS ICH MIR VORSTELLEN KANN“ *Das Bild der Hausfrauenrolle aus der Sicht von deutschen und finnischen Universitätsstudentinnen*. Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos, saksan kielen ja kulttuurin oppiaine, Jyväskylä.
- Lehtonen, Joonas 2019: Nuoret empivät perheen perustamista – Emilia, Miikka ja Anni kertovat: näin jäimme yksin lapsen synnyttyä. Iltalehden verkkolehti 30.9.2019. Viitattu 2.1.2021. Saatavilla: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/187b6f7a-0e18-41ea-a309-1e2e938afe8d>
- Luodonpää-Manni, Milla & Ojutkangas, Krista 2020: Laadullinen aineistopohjainen kielentutkimus. Teoksessa: *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV*. S. 412–441. Toim. Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki. SKS, Helsinki.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2021: Raskausaika. Viitattu 3.1.2021. Saatavilla: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/raskausaika/>
- Manninen, Tuomas 2018: Nuoret miehet ja naiset saavat lapsia ennätysvähän – Petteri Orpo huolestui: ”Eiväthän he edes kohtaa”. Iltasanomien verkkolehti 9.4.2018. Viitattu 3.1.2021. Saatavilla: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005635268.html>
- Murtomäki, Malla 2016: Äidit rehellisinä: Nämä asiat olisin halunnut tietää ennen lapsen tuloa. Iltalehden verkkolehti 13.6.2016. Viitattu 4.1.2021. Saatavilla: <https://www.iltalehti.fi/tosielamaa/a/2016060821695384>
- Pietikäinen, Sari 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa: *Kieli, diskurssi & yhteisö*. S. 191–217. Toim. Arja Piirainen-Marsh ja Kari Sajavaara. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino, Tampere.
- Pulli, Henriikka 2019: Äidin ura on järjestelykysymys. Verkkouutiset.fi-verkkolehti 7.4.2019. Viitattu 2.1.2021. Saatavilla: <https://www.verkkouutiset.fi/aidin-ura-on-jarjestelykysymys/>
- Pälli, Pekka & Lillqvist, Ella 2020: Diskurssianalyysi. Teoksessa: *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV*. S. 374–411. Toim. Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne ja Kaius Sinnemäki. SKS, Helsinki.

- Rossi, Leena-Maija 2010: Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa: *Käsikirja sukupuoleen*. S. 21–38. Toim. Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Vastapaino, Tampere.
- Räsänen, Matti & Tuomi-Nikula, Outi 2000.: *Saksanmaalla – kansanelämää keskiajalta nykypäivään*. SKST 776. SKS. Vammala.
- Sandberg, Maria 2018: *Lastenhoito on nimittäin raavaiden äijien laji. Diskurssianalyttinen tutkimus mies- ja naiskuvasta neuvolassa jaetussa materiaalissa*. Kandidaatintutkielma. Turun yliopisto, Turku.
- Sandberg, Maria 2024: *Von Mann zu Mann? Diskursanalytische Untersuchung zum Bild der Geschlechterrollen von Frauen und Männern im Online-Portal familie.de in Material für werdende Mütter*. Sivuaineen tutkielma. Turun yliopisto, Turku.
- Saussure, Ferdinand de 1966: *A course in General Linguistics*. McGraw Hill, New York, Yhdysvallat.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. [Verkkosivusto.] Helsinki. [Viitattu 29.12.2017.] Saatavissa: <http://stm.fi/etusivu>.
- Still, Heidi 2015: *Puhetta isyydestä: isyydiskurssit suomalaisissa perhelehdissä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikkö, Tampere.
- Tiisala, Seija 1997: Kontrastiivinen analyysi ja kääntäjä. Teoksessa: *Kontrastiivinen tarkastelu kääntäjän apuna*. S. 7–17. Toim. Nina Korimo-Girod. Yliopistopaino, Helsinki.
- Vuori, Jaana 2010: Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa: *Käsikirja sukupuoleen*. S. 109–119. Toim. Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi ja Tuija Saresma. Vastapaino, Tampere.
- Weber-Kellermann, Ingeborg 1977: *Die deutsche Familie. Versuch einer Sozialgeschichte*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, Saksa.